

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE İSLÂM'IN GELECEĞİ VE İLÂHİYATÇILARIN ROLÜ*

In The Process of Globalization,
The Future of Islam and The Role of Theologians

Yayına Hazırlayanlar: İsmail AKKOYUNLU** & Songül ÜNAL***

Prof. Dr. Temel YEŞİLYURT****

Sayın Rektör Yardımcım, sayın öğretim üyesi arkadaşlarım, sevgili öğrenciler panelimize hoş geldiniz. Sabahki oturumda açılış konuşmasında Rektörümüzün de ifade ettiği gibi, Kariyer Günleri, bir gelecek planlaması olduğuna göre, programımız da bir plan dairesinde ilerleyecek ve yaklaşık bir saatlik bir süre içerisinde panelimizi tamamlaya çalışacağız.

Değerli hocalarım, yirmi beşer dakika süreyle konuşacaklar. Arkasından da on dakikalık süre içerisinde sizin sorularınıza cevap vermeye çalışacağız. Efendim iki değerli hocamızın arasında pek fazla sözü uzatma ihtiyacı hissetmiyorum. Hocalarımızı daha fazla dinleme fırsatı vermek açısından çok kısa bir girişten sonra sözü değerli hocalarıma bırakacağım. Şüphesiz küreselleşme pek fazla net tanımlı yapılamasa da çağımız insanının kendini içinde bulduğu bir durumdur. Bilgi ve teknolojiye dayanması

* Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin 4-8 Mayıs 2009 IV. Kariyer Günleri Çerçevesinde Elazığ'da düzenlenen, **Prof. Dr. Temel Yeşilyurt** (Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı ve Kelam Anabilim Dalı Öğretim Üyesi), **Prof. Dr. Hasan Onat** (Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi ve İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı Başkanı) ve **Prof. Dr. Ethem Ruhi Fiğlalı** (Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kurucu Dekanı (1982-1992), Muğla Üniversitesi Kurucu Rektörü (1992- 2002) ve Sıtkı Koçman Vakfı Başkanı)'nın katıldığı panel.

** Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Mezhepleri Tarihi Yüksek Lisans Öğrencisi.

*** Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Mezhepleri Tarihi Yüksek Lisans Öğrencisi.

**** Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı ve Kelam Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

itibariyle de geri dönülemez bir süreçtir. Tanımı yoktur dedim, çünkü farklı açılardan farklı şekillerde tanımlanabilir. Kimine göre mutluluğumuzun başlıca nedenidir, kimine göre mutsuzluğumuzun asıl faktörüdür. Her ne olursa olsun içinde yaşadığımız ve idrak ettiğimiz bir boyutu var. Efendim küreselleşme küresel bir köy kavramını gündeme getirmiştir. Küresel köyde yaşayan bireyler olarak o köyün eşit fertleri olabilmek de son derece önem taşımaktadır. Elbette bütün insanlık gibi küreselleşmenin dini toplulukları da etkilediği bir başka gerçektir.

Küreselleşen dünyada farklı kültürlerle kucaklaşan insanlar, zorunlu olarak çoğulcu bir evrenle yüzleşmek zorunda olduğundan, küreselleşen bir dünyada, ilahiyatçıların rolü fonksiyonu ve kariyeri açısından da hem önemli fırsatlar ortaya çıkmıştır, hem de ilahiyatçıyı bazı çıkmazlarla karşı karşıya getirmiştir. Efendim, iki değerli hocamız var demiştim, öz geçmişlerini arz etti değerli dekan yardımcımız. Özellikle hocalarımız ilahiyat alanında, ilahiyat kariyeri alanında, hem yöneticilik, hem bilimsellik, hem de ilahiyatçı kimliği ile kariyerlerinin zirvesinde olan iki değerli hocamız. Ben sözü daha fazla uzatmadan önce sözü değerli Prof. Dr. Hasan Onat Hocama bırakıyorum. Buyurun.

Prof. Dr. Hasan ONAT****

Hepinizi saygı ve sevgiyle selamlayarak sözlerime başlamak istiyorum. İşin doğrusu burada olmak, sizlerle birlikte küreselleşme sürecini ve bu süreçte ilahiyatçıya düşen rolü konuşmak benim için büyük bir onurdur. Her şeyden önce değerli hocam Prof. Dr. Ethem Ruhi Fığlalı Beyle aynı kürsüyü paylaşmak, büyük bir onur olduğu kadar, çok özel bir sorumluluk anlamına gelmektedir. Benim düşünce dünyamda ve akademik hayatımda hocamın derin izleri vardır. Bize, bilimin, bilimsel düşüncenin anlam ve önemini öğreten, İlahiyat'ı sevdiren; insan olmanın başlı başına bir değer olduğu gerçeğini kavramamızı sağlayan; ufkumuzu açan; İslam'ın güzelliklerini fark etmemiz konusunda yol gösteren; bize her konuda, her bakımdan destek olan değerli hocamdır. "Kariyer Günleri" vesilesiyle gerçekleştirilen böylesi bir toplantıda, kendisine çok şey borçlu olduğum değerli hocama, huzurunuzda bir kez daha teşekkür ederek söze başlamanın anlamlı olacağını düşünmekteyim.

İnsanlığın genel gidişinde etkin olan temel belirleyicilerden birisi, belki de en önemlisi bilim ve bilimsel bilgidir. Küreselleşme, bilimin ve bilimsel bilginin önemini daha belirgin hale getirmiştir. Öyle ki, gelecekte, bireysel ve toplumsal planda özgür olabilmek, onurlu bir şekilde yaşayabilmek, ancak doğru/sağlam/güvenilir/bilimsel bilginin gücüne sahip olmakla mümkün olacaktır. Öte yandan din bütün dünyada yeniden yükselen

**** Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi ve İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı Başkanı.

bir değer haline gelmiştir. İnsanlığın dine ve dini değerlere her zamankinden daha fazla ihtiyacı olduğu ortadadır. İslam gibi akla, yaratılışın yasalarına uygun bir fitrat dininin, varoluşsal anlam boşluğuna yuvarlanan insanlığa söyleyeceği çok şeyler vardır ve olmalıdır. Bu sebepten, küreselleşmeden önce, hayati önem taşıdığına inandığım bilgi-bilim ilişkisine dikkat çekmek ve yüksek güven kültürünün anlam ve öneminden birazcık söz etmek istiyorum.

Kur'an'la birlikte insanlık tarihinde yepyeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemin en belirgin niteliği, dünyayı, olay ve olguları kendi gerçekliği içinde anlama ve açıklama çabasının belirgin olmasıdır. Kur'an, ısrarla insanların düşünmesini, bilmediği şeyin peşinden gitmemesini, bilgiye ve belgeye dayalı hareket edilmesini istemiştir. Hz. Peygamber, Bedir Savaşı sonrası, esirlerden okuma-yazma bilenleri, Müslümanlara okuma-yazma öğretmeleri karşılığında özgürlüklerine kavuşturarak insanlık tarihinin ilk "okuma-yazma seferberliği"ni başlatmıştır. Kur'an'ın tutuşturduğu bu meşale, Müslümanların bir "kitap medeniyeti" yaratmalarını, insanı ilgilendiren her meseleyi bilimin konusu yapmalarını beraberinde getirmiş; muazzam bir bilimsel birikimin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu doğrultuda, dikkat çeken en önemli hususlardan birisi, Müslümanların bilgiye, özellikle de doğru bilgiye açık olmalarıdır. Kur'an'ın bu konudaki duruşu, Müslümanların tutum ve tavırlarında belirleyici olmuştur. Şöyle ki; Kur'an, bir yandan "ataların dini" adı altında geleneğin kutsallaştırılmasını eleştirirken, diğer yandan da geçmişte ortaya çıkan güzellikleri görmezden gelmemiştir. Önemli olan, iyi, güzel ve doğru olanın fark edilmesi, gelişmeye uygun olanların ıslah edilerek onlardan en iyi şekilde yararlanılmasıdır. İşte bu süreç, hem eleştirel düşüncenin gelişmesine imkân sağlamış, mevcut birikimin doğru anlaşılmasını kolaylaştırmış; hem de geçmişin kutsallaştırılmasının önlenmesi gibi yüksek bir amacı içinde barındırmıştır. Bu yüzden Müslümanların ürettikleri bilginin adı "fıkıh", "kelam", "tefsir" olmuş, İslam'la özdeşleştirilmemiştir. Bu yüzden "her bilenin ötesinde Bir Bilen" olduğu gerçeği göz ardı edilmemiştir. Yesrib'i Medine yapan bu sağlıklı zihniyet, İslam'ın özünde mevcut olan medeniyet iddiasının bilgi ile, yüksek güven kültürü ile hayata geçirilmesini sağlamıştır. Ne zaman eleştirel düşünce ihmal edilmiş; gelenek kutsallaştırılmaya başlamışsa, işte o zaman diliminden itibaren Müslümanların yıldızı gittikçe sönmeye başlamıştır. Yaratıcılıklarını vahyin ışığında, bilgi ve belgeye dayanarak salih amele dönüştürmeyi başaramayan Müslümanlar, İslam'ı hicri ikinci, üçüncü, dördüncü asırlarda oluşan anlaşılma biçimi ile anlamaya ve açıklamaya çalışmışlar; İslam'ın özündeki evrenselliği görmezlikten gelerek maziye mahkûm olmuşlardır. Malumatı bilim zannedenler, onu bir yerden başka bir yere aktarmayı da bilimsel faaliyet olarak görürler. Bu sebepten, İslam dünyasının makûs talihini yenmesi, öncelikle eleştirel zihniyetin yeniden diriltilmesine; bilimin- bilimsel bilginin gücünün etkin

kılınmasına ve ilkeli olmakla birlikte başlayan yüksek güven kültürünün yaratılmasına bağlıdır.

Bilgi, kendi varlığının farkında olan, kendisini, etrafında olup bitenleri, evreni anlama ve anlamlandırma çabasının sonucu olarak bilinçlilik hali doğuran, bilme faaliyetini anlamlı kılan, bilme eyleminin karşılığı olan her şeydir. Bilgiyi yaygın olarak “bilen insan ile bilinen şey/nesne arasındaki ilişki” şeklinde tanımlanmaktadır. “Bilim, temelde insanoğlunun, kendisini ve çevresini daha iyi tanıyıp, gerektiğinde etkileyebilme, ona egemen olup kendi kontrolü altına alma şeklindeki doğal istek ve güdüsünden kaynaklanmaktadır. Bilimin temel işlevleri anlama (verstehen), açıklama (erklaren) ve kontrol olarak ifade edilebilir”. (Karasar, N. Bilimsel Araştırma Yöntemi, Ank. 1998, 8). İslam literatüründe kullanılan “ilim” kavramının Türkçe’deki karşılığı “bilim” olmaktadır. Müslümanlar din ilmi, dünya ilmi gibi ayrımlara gitmeden çok erken dönemde ilim-malumat ayrımının farkında olmuşlardır.

Günümüz Müslümanlarının en ciddi sorunlarından birisi geleneğin kutsallaştırılması ise, bunun en önemli sebeplerinden birisinin ilim-malumat farklılığının farkında olunmaması olduğunu söylemek pek yanlış olmasa gerektir. Hemen belirtmekte fayda vardır: Malutatsız/bilgisiz ilim/bilim olmaz; fakat bilimden ve bilimsellikten uzak malumat pekâlâ olabilir. Kutsallık zırhına bürünen her şey anlaşılma imkânını yitirir.

Malumat/bilgi-bilim ilişkisini anlamak için, çiçek tozları ile bal arasındaki ilişkiyi hatırlamakta fayda vardır. Arının topladığı çiçek tozları, bal değildir. Ama çiçek tozları olmadan baldan söz edemeyiz. Çiçek tozları malumat gibidir; bilim ise bala benzer. Bilim, öncelikle malumatın ayıklanarak, kaynakları belirlenerek yeniden üretilebilir hale gelmesiyle birlikte başlayan bir süreçtir. Bu süreçte ortaya yeni bir şey çıkar. Tıpkı arının, topladığı çiçek tozlarını kendi iç dünyasında farklı bir işleme tabi tutarak peteklere bal olarak dökmesi gibi bir hadisedir bu. İşte malumatla bilim arasındaki fark, çiçek tozları ile bal arasındaki fark gibidir. Malumatı bilim zannettiğiniz zaman, malumatın ağırlığı altında ezilmeye mahkûm olursunuz. Malumatı bilim zannetmek, bilginin, herhangi bir eleştiriye tabi tutulmaksızın bir yerden başka bir yere aktarılmasından başka bir şey değildir. Oysa bilimden söz edebilmek için malumatın ayıklanması, tasnif edilmesi, bir amaç doğrultusunda yeniden üretilmesi gerekir. Bilimsel süreçler açık seçiktir. Bilimsel bilgi, sağlam, güvenilir, en azından savunulabilir bilgidir.

Bilimsel bilgi üretebilmenin, ya da bilimsel faaliyetin ilk basamağı bilim-malumat ayrımını yapabilmektir. Bilimsel yöntem hocanın gösterdiği yolda, usta çırak ilişkisi çerçevesinde kazanılabilir; yöntem böyle öğrenilir. Tek başınıza okuyarak bilgi sahibi olursunuz, ama kendi başınıza bilimsel yöntemi öğrenemezsiniz. İşte usulü, yöntemi bir rehberin gözetiminde, bir hocanın denetiminde kavrama; bilimsel düşüncenin yolunu, yordamını

keşfetme imkânı ortaya çıkmaktadır. Zannediyorum mevcut üniversite sistemimizde biraz da asistanlığın, araştırma görevliliğine dönüştürülmesiyle bu süreç biraz yara aldığı söylersek, haksızlık yapmış olmayız. Hem bilimsel ortam daha sorunlu hale geldi, hem de hocaların öğrencilerine yöntem kazandırabilmesi biraz zorlaştı. Oysa bilimsel zihniyetin oluşması, bilimsel yöntemin kazanılması temelde iki şeye bağlıdır: İyi bir ortam ve iyi bir hoca. Bunlardan birisi eksik olursa, bilim alanında yolculuğa çıkacak insanın işi gerçekten de oldukça zor olur. Eskilerin meşhur bir sözü vardır: “İlim Hocanın ağzından alınır” diye. Bugün bu sözün ne kadar anlamlı olduğunu daha iyi anlayabiliyoruz.

İçinde yaşadığımız koşullar, insanlığın genel gidişi, yeni bir insan, yeni bir bilim ve teknoloji, yeni bir kozmoloji, yeni bir metafizik anlayışına ve yeni bir değerler sistemine ne kadar ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır. Dünyayı bir gemiye benzetirsek; bu geminin yüzdürülmesi, yaşamak isteyen, varlığının farkında olan bütün insanlara düşen önemli bir sorumluluktur. Bu süreçte, genelde Müslümanların, özelde ilahiyatçıların çok önemli bir misyon üstlenmeleri gerektiğini hatırlatmakta fayda mülâhaza ediyoruz. Şöyle ki, İslam’ın uygarlığa vücut veren kök hücrelerinin yeniden canlandırılması lazımdır. İşte ilahiyatçının en önemli misyonu budur. Bu ise ancak daha önce dikkat çektiğimiz bilimin ve bilimsel bilginin gücüne sahip olmakla mümkün olabilir. Bu doğrultuda küreselleşmenin birtakım tahmin edilemeyen fırsatlar doğuracağını düşünüyoruz.

Küreselleşme, bilinen benzetme ile dünyanın küçücük bir köye dönüşmesi hadisesidir. İnsanların zaman ve mekân algıları farklılaşmıştır. Bugün Amerika’nın temsil ettiği Batı uygarlığı, dünyanın en ücra yerlerinde bile etkisini hissettirmektedir. Ekonomi küreselleşmiştir. Bilim, teknoloji ve sanattaki küresel boyutu görmezlikten gelmek mümkün değildir. Küreselleşme, her ne kadar özel çaba sarf edilmediği takdirde pek fark edilmese de, bilgiye dayalı, küresel ölçekte sosyal, ekonomik, kültürel vb. etkileşimlerin yaşandığı bir süreçler topluluğudur. Bu sebepten, küreselleşmeye taraf, ya da karşı olmaktan çok, onun etkilerinin doğru anlaşılması üzerinde odaklanmanın daha doğru olacağı kanaatindeyiz. Ne karşı olmak onun etki çemberinin dışına çıkmayı, ne de taraf olmak, onun zararlarından uzak kalmayı sağlıyor.

Küreselleşmeyi en kaba şekliyle anlamak için, zannediyorum bindiğiniz arabaya, elinizin altındaki malzemelere, kullandığımız bilgisayarın markasına bakmanız yeterli olacaktır. Dünyanın bir yerinde üretilir, bir başka yerinde monte edilir. Bir başka yerinde son rötuşları yapılır, boyanır, bir başka yerinde de satışa sunulur. Her şey böyle, dünya bu kadar küçüldü. Küreselleşme beraberinde, daha çok bilginin akışına bağlı olan baş döndürücü bir değişim anafonunu getirdi. Bilgiye ulaşmak çok daha kolay hale geldi ve bu süreçte pek çok şey sarsıldı. İnsanların olay ve olguları anlama biçimleri bile farklılaşmaya başladı. Küreselleşmenin hem kontrol edilebilen boyutu, hem de kontrol edilemeyen boyutu, birlikte olayların

akışında kendisini hissettirir oldu. Küreselleşmenin aktörleri dünyayı biçimlendirmeye kalkıştılar. Yeni dünya düzeninden söz edilmeye başlandı. Toplumlar, gelişmiş, gelişmemiş diye kategorilere ayrıldı. Bu süreçte en çok da küreselleşmenin ekonomik boyutu konuşuldu. IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, bu doğrultuda hemen akla gelen isimlerdir.

Küreselleşmenin kontrol edilebilen/ kontrol edildiği düşünülen boyutu, ister istemez “proje kimlikleri” akla getirmektedir. “Hukukun üstünlüğü”, “demokrasi”, “laiklik”, “insan hakları” gibi bütün insanlığın ortak değerleri, küreselleşme sürecinde, bunları tekeline aldığı düşünün aktörler tarafından hem yüceltildi, hem de çok kötü kullanıldı ve tahrip edildi. Keşke bu değerlerle, tüm insanlığın gözü önünde bu kadar oynanmasaydı; bu değerlere bütün insanlığın ihtiyacı vardır. Gücü elinde bulunduranlar, çoğu zaman “güçlü olanın haklı” olacağını zannettiler. Toplumları “bizden misin?“, yoksa düşmanım mısın?” diyerek yerlerini belirlemeye zorladılar. Doğrudan güç kullanımı, zaman zaman “yumuşak güç” (soft power) şeklini de aldı.

Yumuşak Güç (soft power) sanıyorum Barack Obama ile birlikte sıklıkla tartışılacak bir kavram haline gelecek. “Soft Power” ya da “yumuşak güç”, aslında küreselleşmenin en ciddi enstrümanlarından birisidir; güçlü olan size istediğini yaptırır ama bu iş gerçekleşirken, siz kendi istediğiniz için, istediğin işi yaptığınızı düşünürsünüz; görünürde bir güç kullanılmaz. Siz yine gücünün istediğini yerine getirmiş olursunuz; fakat zannedersiniz ki kendiniz istediğiniz, kendi yararınıza için o işi yaptınız. Aslında “yumuşak güç” denilen şeyin özü budur işte.

Küreselleşme sürecinde proje kimliklerle birlikte çok ciddi sorunlar da ortaya çıkmaya başladı. Bu doğrultuda 11 Eylül 2001 bir dönüm noktasıdır. 11 Eylül’de ve sonrasında ne oldu? Olay sadece “İkiz Kuleler”in vurulmasından mı ibarettir. Hundington’ın bir ifadesini hatırlatayım size: “11 Eylül bize hem kendimizi, hem düşmanımızı din üzerinden tanımlama imkânı sağladı.” diyor. Kendilerini din üzerinden tanımlıyorlar; çünkü Amerika şu anda dünyanın en dindar toplumu olarak biliniyor. Diğer taraftan “düşman”larını din üzerinden tanımlama imkânı bulduk diyorlar. Aslında bu yeni bir hadise değil. Doğu Bloku’nun çökmesiyle birlikte dikkatler İslam üzerinde yoğunlaşmıştı. 11 Eylül işin adının konulmasını kolaylaştırdı. Her ne kadar şiddet ve terörle İslam’ı özdeşleştirilmemesi doğrultusunda birtakım demeçler verilse de, İslam’ın hedef tahtasında olduğunu gizlemek pek mümkün olmamaktadır. Nitekim bir başka ünlü Amerikalı Graham Fuller, “Müslümanlarla işimiz kolay ama bu İslam iki asırdır, Batı uygarlığına direniyor” demektedir. Bu sözler bana hiç yabancı gelmiyor, çünkü bu sözlerin biraz daha derinlemesine, tarihin derinliklerine doğru indiğimizde karşımıza çıkan farklı söylemiş biçimleri var. Mesela, Ernest Renan’ı hemen hatırlayabilirsiniz. Diyor ki, “Müslümanların başında demir bir çember vardır, o çember İslam’dır. O kırılmadığı müddetçe bu

Müslümanlar asla uygarlaşamazlar.” Bu söz Renan’a aittir. Namık Kemal buna karşılık bir Reddiye yazmak ihtiyacı hissetmiştir.

Son iki asırda özellikle Osmanlı şemsiyesi kırıldıktan sonra, Müslümanların yaşadıkları “uygarlaşma”nın, “uygarlık ve demokrasi” götürmenin gerçekte ne anlama geldiğini açıkça ortaya koymaktadır. Tablo ortadadır: Osmanlı şemsiyesi kırıldıktan sonra, Türkiye’nin dışında Müslümanların yaşadıkları bölgelerin hemen tamamı Batı’nın sömürgesi olmadı mı? Batı gittiği yere uygarlık götürme adıyla gitmedi mi? Ancak uygarlık adı altında Müslümanların zenginliklerini de aldı götürdü. Peki, küreselleşme ile bu değişti mi? Amerika Irak’a geldi, bir milyon insan canını kaybetti, öldü. Üç milyon, dört milyon insan yerinden oldu, göçebe hayatı yaşamaya başladı. Ama ne tuhaf Barack Obama geldi, tevazuyla, saygı duruşuyla gözlerimizi kamaştırdı, bizi büyüledi ve biz de bir anda bütün o akan kanların hepsini unuttuk. Ama unutmayın lütfen ezilen insanlar içlerinde ezenleri barındırmış. Niye Barack Obama’yı bu kadar yukarı taşıdık, niye özendik, bu gerçeği sanıyorum birazcık düşünmek gerekiyor. Değişen bir şey olmadı, o kadar çabuk gözümüz kapanıverdi ki, ama düşünmek durumundayız. Peki, Amerika Irak’a niye geldi, Amerika’nın derdi ne? Ortaya çıkan, konuşulan cümle burası terör bataklığı, kurutulması gerekir. Biraz daha ayrıntıya inelim: Brezezinski’nin Türkçe’ye de tercüme edilen, okumanızı önereceğim “Büyük Satranç Tahtası” isimli kitabında yer alan bir tespiti var. Diyor ki; “Avrasya’ya hakim olan dünyaya hakim olur.” Cümle aynen bu. Peki, Avrasya’da ne var; enerji kaynakları. Amerika varlığını yüksek teknolojiye endekslemiş durumda. Enerji kaynaklarının kontrolü hayati önem taşımaktadır. İşte Amerika’nın Irak’a gelmesinin arkasında yatan sebep: Enerji kaynaklarının kontrolü ve İsrail’in güvenliği. Bu kadar insanın kanı aktı, peki orada o kadar insan ölürken, küreselleşmenin başat değerleri olan demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları kimin umurundaydı? Bakın Batı bir kez daha Irak hadisesinde çifte standardını ortaya koydu. Ve acı gerçek şu: “güçlüyseniz haklı olursunuz”. Gücü elinde bulunduran, bu gücü, daha doğrusu çıkarlarını her ne pahasına olursa olsun sürdürebilmek için, akla gelebilecek bütün imkânları kullanmaktan, bütün yolları denemekten asla çekinmiyorlar. İşte küreselleşme sürecinde gizlenemeyen gerçeklerden birisi de budur.

Küreselleşme sürecinde çok ilginç şeyler oluyor. Sanki Müslümanların kendilerini terörist gibi hissetmeleri için her şey yapılıyor. Şimdi size küçük bir deneyden söz etmek istiyorum. Bu Amerika’da yapılmış bir deney: İnsanlara suçluluk, günahkârlık psikolojisi yüklediğinizde onların fedakârlık derecelerini ölçmek için yapılmış bir deney bu. Birisi alıyor koltuğunun altına kitapları, kiliseye yakın bir yerde insanların içine giriyor ve karşıdan gelen bir insanı gözüne kestiriyor, ona çarpıyor, kitaplar yere düşüyor. Eğiliyor kitapları almak için, karşıdaki adam da, suçluluk hissiyle yardım etmek için eğiliyor. O sırada kitapları düşen kimse, karşı tarafın suçluluk duygusunu pekiştirmek için hemen çıkıyor: “

hem kitaplarımı düşürdün, hem çarpıyorsun, hem de özür dilemeye kalkışıyorsun” diyor. Yirmi beş otuz metre ileride olayı takip edenler var. Kitapların düşmesine yol açtığını zanneden adam yanlarına yaklaşınca diyorlar ki “Efendim kilisemize bağış yapar mısınız?” Adam cebindeki paranın önemli bir kısmını çıkarıp veriyor, Kiliseye bağış yapıyor. Deney boyunca, suçluluk psikolojisi hisseden insanların bir şekilde bağış yaptıkları tespit ediliyor. Halbuki normal şekilde bağış istenen insanların içerisinde çok az insan bağış yapıyor.

Yeri gelmişken, aklıma gelen bir başka deneyden daha söz etmek istiyorum. Pire normalde 70-80 santim zıplayabilir. Bir pireyi bir deney tüpünün için bir müddet bekletmişlerdir. Daha sonra serbest bırakmışlar. Pire hep 40 santim zıplamaya başlamış. Niçin? Çünkü deney tüpünün boyu tam 40 santimetre imiş.

Şimdi, bu deneylerden hareketle, küreselleşmenin imkânlarından da yararlanılarak bize nasıl bir suçluluk duygusu yüklenmek istendiğini ve ne tür fedakarlıklar beklendiğini yeniden düşünebiliriz. Suçluluk ve günahkârlık duygusu, bizi nerelere götürüyor ve neler yapmaya zorluyor? Zaman zaman kendimizi terörist gibi hissetmek zorunda kalmıyor muyuz? Peki bunun bedeli ne oluyor; iki asırdır bu millete dışarıdan deniliyor ki “siz adam olmazsınız, siz uygarlaşamazsınız” Peki içeriden büyüklerimiz ne diyor bize “siz adam olmayacaksınız.” Evet ben kendimi suçüstü yakaladım ve bir gün çocuklara “Oğlum siz adam olacaksınız ama galiba ben görmeyeceğim.” dedim. Sonra bastım kahkahayı, çünkü eleştirdiğim bir duruma kendim düşmüş oldum. Evet bu bizim kültürümüzde var olan bir şey. Ama unutmayın bir adam, kırk gün deli dersiniz deli olurmuş. Yani şu anda kariyer günleri diyoruz, bireysel gelişim diyoruz, bir sürü şey söylüyoruz, bir sürü şey konuşuluyor. Ama bütün bunların olabilmesi için bizim birey bilincinin farkında olmamız gerekiyor. Kendi varlığının farkında olmayan, kendine saygı duymayan insandan bir başkasına fayda gelir mi? Peki biz kendimizi ne kadar ciddiye alıyoruz? Bu sorunun cevabı çok açık, siz kendinizi ciddiye almazsanız, kimse sizi ciddiye almaz. Yine İslam’dan söz edeceksiniz, Müslümanlıktan söz edeceksiniz ve kendini ciddiye almayan bir Müslüman tipi ortaya çıkacak. Bunun ne Kur’an’la, ne peygamberle, ne de akılla telifi mümkündür, böyle bir şey olmaz. En basiti Kur’an insanın en güzel şekilde yaratıldığını söylüyor, şerefli bir varlık insan, bırakın başka şeyleri. Kur’an, Allah’ın insana ruhundan üflediğinden söz ediyor, bunlar o kadar harikulade şeyler ki. Kur’an, insanın Allah’ın halifesi olduğundan söz ediyor, işte bu insan yaratıcı yeteneklerle donatılmış bir insan. Ama mevcut bizim din anlayışımız bize nasıl bir suçluluk psikolojisi empoze ediyor farkında mısınız? Eğer bir insan, bir İlahiyat Fakültesi öğrencisi ben A grubunun dışında kalırsam günah işlerim, iyi Müslüman olamam diye düşünüyorsa, siz günahkârlık duygusunun, suçluluk psikolojisinin insanların ruhlarını nasıl etkilediğini kolayca tahmin edebilirsiniz. Yani bir insanın günah işlemek için illa bir yere bağlı olması, bir cemaatin içinde olması

mı gerekiyor? Müslüman insan günahın sevabın ne olduğunu bilir ve yaptığı işi bilerek yapar. Müslüman insan bilerek inanır, bilerek yaşar. İslam, bireyi esas alır. İslam açısından kurtuluş bireyseldir, İslam açısından sorumluluk bireyseldir, İslam açısından iman bireyseldir. Bugün var olan din anlayışımızın üç temel açmazı bu söylediğim cümlelerde gizli işte. Var olan din anlayışında birey bilincine ne kadar önem veriliyor? Bir birey her şeyin bireyle başlayıp bireyle bittiğini ne kadar bilebiliyor? İşte küreselleşme sürecinde karşı karşıya bulunduğumuz sorunların en önemlilerinden birisi böylelikle ortaya çıkmış oluyor. Bir yandan kendimizi ciddiye almıyoruz; diğer yandan olmaması gereken fedakarlıkları yapmaktan kaçınmıyoruz. Bizi suçlamak isteyenler, malzeme bulmakta hiç güçlük çekmiyorlar. Biz de, asla özleştirme yapmaya yanaşmıyoruz. Kurtuluşu dışarıdan bekliyoruz. Kimimiz mehdi bekliyor. Kimimiz, Avrupa Birliği'nden medet umuyor. Kimimiz ABD'den. Etkili ve yetkili bazı isimler de Türkiye'nin kendi iç dinamikleri ile hiçbir sorunun üstesinden gelemeyeceğini açıkça dillendirmekten hiç çekinmiyor.

İsterseniz biraz da İslam'ın şiddet ve terörle özleştirilmeye çalışılmasının sebeplerinden söz edelim. Tespit edebildiğim kadarıyla pek çok sebepten özellikle iki tanesinin önemli olduğunu düşünüyorum. Birisi, Müslümanlara kendilerini terörist gibi hissettirmek, suçluluk duygusu yüklemek. İkincisi, İslam'ın ümit ışığı olduğu gerçeğini gölgelemek. Özellikle, hayatın anlamını bulmak isteyen, arayış içindeki insanların yolu bir şekilde İslam'la kesişiyor; adres bir şekilde İslam oluyor. Bunun önüne geçebilmenin en kestirme yolu, İslam'ı şiddet ve terörle özdeşleştirmek olmalıdır.

İslam'ı şiddet ve terörle özdeşleştirmek, İslam'ın şiddet ve terörü beslediğini iddia etmek isteyenler, aradıkları zaman malzeme bulmakta zorlanacaklar mı? Ne dersiniz? O zaman kimseyi suçlamaya hakkımız yok. Önce gelin, şapkamızı önümüze koyalım ve bir öz eleştiri yapalım. İşte yapmamız gereken en önemli iş budur. Ve bu çerçeve içerisinde küreselleşme bize demokrasi, hukukun üstünlüğü, laiklik gibi şemsiye değerler ekseninde yeni bir sorumluluk yüklüyor. Bu değerler Batılıların tapulu malları değildir; bu değerler tüm insanlığın ürettiği ortak değerlerdir. Ve biz batı standartlarının ilersinde bir demokrasiyi düşünemez miyiz? Bana sorarsanız bir ilahiyatçı olarak bugün Batı standartlarının ilersinde bir demokrasiyi hedef almak durumundayız. Batı standartlarının ilersinde bir laiklik niçin mümkün olmasın? Çok net bir cümle kurmak istiyorum. Batı kafası aslında laikliğe çok da uygun bir kafa değildir. Yine iddialı bir cümle daha: Eğer Müslümanların Endülüs'te taçlanan bilimsel birikimi olmasaydı, eğer Müslümanların çok erken dönemde başlayan amel ve iman ayrımı konusundaki düşünceleri olmasaydı, eğer Maturidi ile ortaya çıkan diyanet-siyaset ayrımı İslam düşüncesinde iz bırakmasaydı Batıda sekülerlik tartışmaları olmazdı ve laiklikle ilgili gelişmelerden söz etmek biraz zor olurdu. Kaldı ki Avrupa'nın sekülerleşme sürecinin ne kadar sancılı olduğu

bilinen bir husustur. Ne var ki, biz bu konuları hiç konuşmuyoruz. Bunların temellerini hiç konuşmuyoruz. Oysa bugün modern Batı biliminin bile arka planında Müslümanların birikimi yatmaktadır. Aslında bu konulara girmek, insanı yoruyor. Çünkü, geçmişinize layık değilseniz, bunlardan çok fazla söz etme hakkınız olmuyor. Bu tür söylem biçimi insana tabir caizse bir tür “züğürt tesellisi” gibi geliyor. Bir anlamda olumsuzlukları meşrulaştırmak oluyor. Onun için bu konuda çok fazla konuşmak istemiyorum.

Biraz da bu çerçevede küreselleşme ile birlikte karşımıza çıkan sorumluluklardan söz edebiliriz. Türkiye'nin geleceği açısından dinin bir şekilde sorun olmaktan çıkartılması gerekmektedir. Türkiye'de dinin ve laikliğin karşı karşıya getirilmesi, gerçekten çok ciddi bir sorundur. Peki din ve laiklik birbirinin alternatifi midir? Bunların karşı karşıya gelmesi bir tür zorunluluk mudur? Biz ya laikliği, ya da dini mi tercih etmek zorundayız. Ben bir ilahiyatçı olarak, öncelikle bir hususa dikkat çekmek istiyorum. Laikliğe, laiklik vurgusu yapanlardan çok, laikliğe biraz daha mesafeli duranların ihtiyaçları olduğunu söylemek istiyorum. Vereceğim örnek sanırım söylemek istediğimi daha iyi anlatacaktır. Afganistan örneğini düşünün. Ruslara karşı kahramanca savaştilar. Ruslar gittikten sonra ne oldu? Guruplar birbirini yedi. Bunları nasıl uzlaştıracaksınız? O ortamda karşınıza bir Taliban örneği çıktı. Ne yönden bakarsanız bakın insanlığın yüzkarası. Bu tür sorunlara İslam dünyasının her yerinde rastlamak mümkündür. Bizim İslam'ın geleceği açısından din ve laikliğin karşı karşıya getirilmesini önlemek gibi bir sorumluluğumuz olduğunu, hatta bunun bir tür zorunluluk olduğunu düşünüyorum. Eğer İslam dini gibi bir din, akli merkeze alıyorsa, benim Peygamberim “aklı olmayanın dini yoktur” diyorsa, eğer İslam dini gibi bir dinde amel-iman ayrımı çok erken bir dönemde tartışılmışsa, eğer Maturidi gibi büyük bir kafa “Tanrı vahiy göndermemiş olsaydı bile yine de insan akıyla onu bulabilirdi” diyorsa ve çok net bir şekilde diyanet-siyaset ayrımı yapıyorsa, Türk insanının bugün geldiği bu noktada ve Türkiye'nin bu şartlarında din ve laikliği karşı karşıya getirmek eğer cehalet değilse bir tek izahı vardır, o da hamakattır. Eğer hamakat olduğu kanaatinde değilseniz, geriye sadece bir tek seçenek kalıyor; ihanet. Bu kelimeyi kullanmak istemiyorum.

İslam'ın laiklikle karşı karşıya getirilmesi, ülkenin geleceğini ipotek altına almak anlamına gelmektedir. İşin tuhaf tarafı, tarafların her ikisi de Müslüman olduğunu söylemektedir. Bu sorun nasıl çözülecek? Bu sorunu kim çözecek? İşte bu tür hayati sorunların çözümü, İslam'ı iyi bilen, eleştirel düşünebilen, çağı iyi okuyan, malumata hakim ilahiyatçıları beklemektedir.

İlahiyatçı kimdir, ne iş yapar? Öncelikle ilahiyat alanının bir bilim alanı olduğunu belirtmek gerekmektedir. İlahiyatçı kutsalla uğraşarak bireysel tatmin yaşayan kimse değildir. İlahiyatçı, İslam'ı bilimsel yöntemlerle anlamaya çalışan, bilimin ışığında insanların dinle ilgili sorunlarına çözüm getirmeyen çalışan insandır. İlahiyatçı, Kur'an'ın kurucu ilkelerinden hareketle dindeki kurumsallaşmayı doğru anlayan insandır. İlahiyatçı,

Kur'an'ın dışındaki her türlü bilginin tenkit ve tahlile açık olduğunu bilen insandır. İlahiyatçı, dinin en temelde insan hayatına anlam kazandırmak için var olduğunu bilir. İlahiyatçı, Hz. Peygamber'in vefatından sonra ortaya çıkan bütün dini oluşumların beşeri oluşumlar olduğunu bilir. İlahiyatçı, insanların insanca yaşayabilmeleri için gerekli olan temel ortak paydayı insanlara kazandırmaya çalışır. İlahiyatçı, "yaratılanı, Yaratan'dan ötürü" hoş görmenin gerekliliğine inanan insandır. İlahiyatçı farklılıkların temel ortak payda göz ardı edilmeksizin zenginlik olarak anlaşılması gerektiğini bilir. İlahiyatçı, malumata mahkûm olmaz.

Çağı doğru okumak, Müslümanların ondört asırlık süreçte ortaya koydukları muazzam birikimi eleştirel çerçevede değerlendirebilmek, gelecek tasarımı yapabilmek; daha da önemlisi değer üretebilmek elbette kolay değildir. Ancak, unutmamak gerekir, başarının ilk şartı başaracağına inanmaktır. Geçmişte medeniyet yaratmayı başaranların torunlarının, yeni bir medeniyetin mimarları olmayı istemeyeceklerini düşünmek elbette doğru olmaz. Ancak, önce kendi varlığının farkında olmak ve sağlıklı ve özeleştirici süreci başlatmak lazımdır. O zaman hemen soruyu soralım: Türkiye ekseninde düşünüyoruz. Mevcut din anlayışı dindar insanı mutlu ediyor mu? Ne dersiniz? Müslüman olmak, dürüst olalım, daha çok mutluluk mu, yoksa mutsuzluk mu getiriyor? Bu konuda ciddi problemlerin olduğu açık seçik ortada...

İslam gibi bir dinin, inananı mutlu etmeyeceğini düşünmek, gerçekten haksızlık olur. Ancak, inandığımız değerler işlevini yitirmişse, size din diye sunulanlar, hayatın gerçekleriyle, varoluşun yasalarıyla örtüşmüyorsa, o zaman din anlayışı, ya çarpıklıkları meşrulaştırma işlevi görür; ya da sevgi yerine nefret tohumlarının yeşermesini, barışın yerini savaşın almasını, hayatın yerine ölümün ikame edilmesini beraberinde getirir. İslam, hayatı ve barışı esas alan bir dindir.

Tam da burada bir hususu dikkatlerinize arzetmek istiyorum: Din ve insan arasında çift yönlü bir ilişki vardır. Din insanı biçimlendirir. İnsan da dini biçimlendirir. Bu çift yönlü ilişkiyi iyi anlamak gerekir. Din bireyin ve toplumun gelişmişlik düzeyine göre, bireyin dünyasında kendine özgü bir yer bulur. Kurumsallaşma da aynı şekildedir. Din alanındaki kurumsallaşma, insan ürünüdür. İşte tam da burada ilahiyatçıya büyük işler düşmektedir. Kur'an'ın kurucu ilkelerinden hareketle İslam'ın her zaman ve mekanda en iyi şekilde anlaşılma ve yaşanma imkanı olduğunu görecektir ve topluma gösterecek olan ilahiyatçıdır. Bunun için ilahiyatçının maziye mahkûm olmaması ve malumata hakim olması gerekmektedir. İlahiyatçı geçmişteki din anlayışını masaya yatırır, ardından da oradaki evrensel boyutu tespit eder ve o noktadan itibaren din anlayışında yeni açılımlar ortaya koyar. Mesela ne demek yeni açılımlar ortaya koymak? Daha somuta indirgeyerek söyleyelim. O kadar çok problem var ki günümüzde. İşte bir uç örnek: Bir ötenazi meselesi var, kiralık anne meselesi var, klonlama var. Gen teknolojisi aldı başını gidiyor. Daha bunlar saymakla bitmez. Ama bunlar, dikkat ederseniz

uç noktalar. Peki biz bu meselelerle, kök hücre meselesiyle diğer meselelerle ne kadar ilgiliyiz? Karşımıza şöyle bir sonuç çıkıyor. İlahiyatçı bu günkü koşullarda sadece eski ulemanın yazdığı fıkıh kitaplarıyla, kelam kitaplarıyla yetinen bir ilahiyatçı olursa, o ilahiyatçı mazide yaşayan bir ilahiyatçı olur; günümüze gelemes. Günümüze gelemediği için de günümüzde değer bulamaz. Kimse onu ciddiye almaz çünkü başta o kendisini ciddiye almıyor demektir. Oysa bizim geçmişte ne değerli âlimlerimiz var. Onların sadece metodolojisini iyi kavrayabilirsek, pek çok sorunun üstesinden gelebiliriz. Lütfen dikkat edelim; ben bilginin bir yerden başka bir yere aktarılmasından, bilgilerin tekrarından söz etmiyorum; yöntemden söz ediyorum; bilgi üretiminden söz ediyorum. Burada akla gelebilecek ilginç örneklerden birisi, İmam Azam Ebu Hanife'dir. Ebu Hanife bir konuda görüş beyan ederken diyor ki: "Ben şu delillere dayalı şu sonuçlara ulaştım. Kim daha güçlü delille gelirse onu kabul ederim." Aslında bu yöntem bugünkü modern bilimin yöntemiyle de birebir örtüşmektedir. Niçin? Çünkü Ebu Hanife söylediklerinin din olmadığını biliyor. Öğrencileri de onun söylediklerinin din olmadığını biliyor. Adı üstünde bu alanda üretilen bilgi fıkıhtır. Fıkıh anlayış demektir. İslam uleması fıkıhın din olmadığını farkındaydı. Ama bu gün fıkıhla uğraşan birtakım hocalarımız bile fıkıhın din olmadığını hala farkında değil. Ebu Hanife'nin sözü lafta da kalmıyor. Talebeleri Ebu Hanife'ye diyorlar ki bazen "Üstad bu konudaki görüşlerinize katılmıyorum." Ebu Hanife kızıyor, öfkelenmiyor, sinirlenmiyor. "Gerekçeniz, deliliniz ne?" diyor. Söyledikleri zaman bakıyor ve haklısınız, o zaman ben sizin görüşlerinize katılıyorum diyor. Bizim fıkıh kitaplarında Muhalefetü İmameyn bahisleri altında Ebu Hanife'nin görüşlerine karşı çıkan öğrencileri Ebu Yusuf'un ve İmam Muhammed'in farklı görüşlerini bulmak mümkündür.

Ebu Hanife'yi "İmam A'zam" yapan bilgiye açık olması, yeniliklere açık olması ve daima doğrunun, iyinin ve güzelin peşinde olmasıdır. O, kelimenin tam anlamıyla "belge"ye dayalı olarak düşünmeye çalışıyordu. Bunu anlayıp, Ebu Hanife'nin bu tavrının arka planına eğildiğimizde, karşınıza ne çıkıyor biliyor musunuz? Sahabenin peygamberle olan ilişkisinde ortaya çıkan o harikulade tablo. Sahabe aklına pek yatmayan bir konuyla karşılaştığı zaman, Hz. Peygamber'e "ey Allah'ın elçisi bu konuda vahiy mi var?" diye soruyordu. Çok bilinmesine rağmen tekrarlama bahasına söyleyeyim. Meşhur Bedir Harbi öncesinde gerçekleşen olay. Nedir buradaki olay? Peygamberimiz bir yerde karargâh kurulmasını istiyor. Sahabeden savaş tecrübesi yüksek bir zat peygamberimizin yanına yaklaşıyor ve soruyor: "Ey Allah'ın elçisi bu konuda vahiy mi var?" diye soruyor. Peygamberimiz "Hayır ben böyle düşündüm" diyor. Sahabe, savaş stratejisi açısından burası uygun bir yer olmadığını söylediğinde Peygamberimiz sebebini soruyor. Bunun üzerine Sahabe, "Eğer burayı karargâh yeri olarak seçersek Kureyşliler o alana geldiğinde Bedir Kuyuları düşman tarafında kalacaktır. Savaş uzayacak olursa biz suyumuzu nereden temin edeceğiz?"

Baştan mağlup olmuş olmayız mı?” diyor. Peygamberimiz teşekkür ediyor ve hemen yeni bir karargâh yeri belirleniyor. İşte Ebu Hanife’yi, bilgiye öğrenmeye açık hale getiren değerlerin arkaplanı... Müslüman, yanlış fark ettiğinde, hemen doğrudan yana tavır olmak durumundadır. Yanlışlardan vazgeçmek fazilettir. Peki bu gün biz ilahiyatçılar öğrenci ve hocalar olarak bu tür tavırları ne kadar sergileyebiliyoruz? Gelin biraz öz eleştiri yapalım. İşte bu noktada ben ne kadar şanslı olduğumu bir kez daha hatırlatayım. Hocama öğrencilik yıllarımda, asistanlık yıllarımda hangi soruyu sorduysam hocam hiçbir zaman bana bu soruyu niçin soruyorsun dememiştir. Mesela şimdi -hocam belki hatırlayacak- küçücük bir anekdot aktarmış olayım; kariyer günlerinin şanına yakışır diye düşünüyorum. Asistanlığımın ilk yılında bir gün hocama dedim ki: “Hocam bu tarikatlar İslam’ın canına okumuşlar.” Hocam hiçbir şey söylemedi, sadece baktı bana. Aradan bir hafta geçtikten sonra dedi ki: “Tasavvuf ve tarikat meselesini bir konuşalım mı? Peki İslam kültüründen, Türk kültür tarihinden tasavvufu çıkart bakalım, geride sanat, edebiyat ve estetik mi kalır? Kelamcıların ukalalığı ile fukahanın kılı kırk yaran şekilciliğinden başka geriye ne kalır?” dedi. Bu tarihi ve benim düşünce dünyamda derin iz bırakan bir tespitti. Önemli olan gerçekleri görebilmektir. Önemli olan, bir meselenin iyi ve kötü yönlerinin, doğrularının ve yanlışlarının farkına varabilmektir. Tasavvufun mevcut anlaşılma biçimini onaylamak, daha doğrusu sağlıksız tarikat yapılanmasını tasvip etmek elbette mümkün değildir. Ancak, bir Yunus’u, bir Mevlana’yı, bir Hacı Bektaş Veli’yi görmezlikten gelmek de mümkün değildir. Hele kökleri Ahmet Yesevi’ye kadar uzanan “Ahlak temelli İslam” anlayışının anlam ve önemini görmezlikten gelmek hiç mümkün değildir.

Bu konuda son okuduğum kitap, Elif Şafak’ın Aşk isimli kitabıydı. Elif Şafak’ın o kitabıyla alakalı sadece bir cümle: “Keşke Elif Şafak bir Batılı savruluşuyla tasavvufa eğilmeseydi. Keşke o kitapta tasavvufu alakalı süreç, derin bir arayışın ürünü olarak karşımıza çıksaydı.” Çünkü rastgele savruluşta Tasavvuf sığınılan bir liman işlevi görmektedir ve bu da insanı rahatsız ediyor. Oysa İslam tasavvufunda bugün en çok ihtiyaç duyduğumuz “ahlak temelli din anlayışı”nın harikulade örneklerini bulabiliriz. Kur’an, içi dışına, özü sözüne uygun, Allah’ın ahlakı ile ahlâklanmış bilinçli insan tipini gerçekleştirmek istemektedir. Günümüzdeki tarikat yapılanmalarında bu gerçeği görmek pek mümkün olmamaktadır. Bu tür oluşumlar insanı sükut-u hayale uğratmaktadır. Çünkü tarikat yapılanmasında tasavvuf yok. Üzgünüm ama yok öyle bir şey. En basitinden eğer tarikat yapılanmasında “mürşid elinde mürid, gassal elinde meyyit gibi” olacaktır anlayışı varsa, orada tasavvuf olmaz. Eğer iman ve akıl birbirinin alternatifi olarak görülebiliyorsa, orada ne İslam’dan, ne fitrattan söz edilebilir. Sözlerimi tamamlamak istiyorum. Sorular gelirse, bazı hususlara açıklık kazandırma imkânı hâsıl olabilir. Bana göre ilahiyatçının temel bir misyonu, İslam’ın insan hayatına anlam kazandıran bir din olduğu gerçeğini anlaması ile birlikte başlamaktadır. Din insanın insanlığını gerçekleştirmesi için, insanın

kendini inşa etmesi için bir araçtır. Din amaç değildir. Din insan için vardır, insan din için değil. İlahiyatçı bu gerçeği görmek, kavramak anlamak ve anlatmak zorundadır. İkincisi İslam Müslüman insana aklını maksimum sınırlarda kullanma gibi bir sorumluluk yükler. İlahiyatçı akıl, vahiy ve bilim üçgeninde hakikatin ölçütünü arayan kişidir. İslam, akıl, vahiy ve bilimin kesiştiği noktalarda gerçekten de harikulade kurucu ilkeler, harikulade ölçütler ortaya koyar. Aslında bilim dediğimiz şey en genel anlamda, tanrısal aklın ve insan aklının işleyişini, anlama ve açıklama çabasıdır. Bilim özü itibariyle bundan ibarettir. Bu sebeple İslam açısından vahyin, aklın ve bilimin çelişmesi, çatışması mümkün olmaz. Hangi noktalarda? En basiti, bu söylediğim üçünün kesiştiği noktalarda. Akıl ve vahiyde bir uç daima açıktır. Vahiy bu noktada daima çok ciddi bir ölçüt görevi de zaman zaman görebilir. İlahiyatçı bu gerçeğin farkında olmak zorundadır. Bir üçüncü husus; İslam dini, Müslüman'ı maziye mahkûm eden bir din değildir. İslam, Müslüman'ı mazinin ipoteğinden kurtaran, özgürleştiren, maziye Müslüman için anlaşılır kılan ve Müslüman'ı gelecek için tasarım yapmaya yönlendiren bir dindir. Bu gelecek tasarımı öyle ki, ahirete kadar uzanan bir tasarımdır. Yine Müslüman insan geleceğini planlayan, projelendiren insandır. İlahiyatçı bu işin de mimarı olmak zorundadır. Kendi hayatımdan bir örnekle bitireceğim; 1986 yılından bu yana benim bir radyoculuk serüvenim var ve hala devam ediyor. Bazen sorar dostlar: “Bu ne aşk, bu ne heyecan?” diye. Zaman zaman alışkanlık gibi olsa da tuhaf bir heyecan verir bana her program. Bununla alakalı küçücük bir anı:

Zannediyorum 2001 yılında soğuk bir kış günü Fakültede profesör arkadaşımız Halis Albayrak'la bir konuyu konuşarak çıkıyoruz. Konuştuğumuz konu; dürüstçe, iyi niyetle iş yaparsan amacına ulaşmaz diye bir kaygın olmasın. Bunu konuşuyoruz. Tam da o sırada önümüzden iki kişi çıkmıştı. Biri geri döndü, bana yöneldi: “Hocam size bir şey söylemek istiyorum.” Çok da dikkatli yüzüne bakmadım, öğrencilerimizden biri zannettim. Biraz da hava soğuk olduğu için çabuk olmasını isteyerek “Hadi bakalım söyle ne diyorsun?” dedim. “Hocam ben 1994 yılında İngiltere'deydim. Doktora için gitmiştim. Fakat öyle bir bunaldım ki ruh sağlığım kaybolmaya başladı. Dedim ki doktoranın canı cehenneme. Bari kendimi kurtarayım. Türkiye'ye dönmeye karar verdim. Hazırlık yapıyordum. Tam o sırada radyo açtı, bir an dikkat kesilmeye başladım. Sanki bir ses milyonlarca insanı bir kenara bırakmış, beni karşısına almış, bana sesleniyor, benim içimi okuyor ve bana diyor ki; ‘yapabilirsin, başarabilirsin, senin neyin eksik?’” Hocam, dedi: “Ne oldu bilmiyorum ama Doç. Dr. Hasan Onat benim dünyamı değiştirdi. Sizin o konuşmanızı dinlerken tuhaf bir şey oldu. Yumruğumu masaya vurdum, bu işi başaracağım dedim. Şu an Kırıkkale üniversitesinde doçentim. Bizim evde adınız çok sık geçer bunu bilmenizi isterim”. Bu sözler ister istemez beni heyecanlandırdı. Döndüm, yanımdaki Halis Hocaya dedim ki “al sana keramet”. O delikanlının adını bilmem, yüzünü görsem tanımam. Bu olay,

bana yaptığım işin anlamlı bir iş olduğunu anlama imkânı sağladı. İlahiyatçı insanları özgürleştirir. Tam da konuştuğumuz konu ile alakalı. Evet bazen bir kelime insanın dünyasını değiştirir. “Dil tohum atar” derler. Bir tohum gibi, bazen bir kelime, bazen bir cümle insanın dünyasını değiştirir. Sizler de insanların dünyasını değiştiren insanlardan olabilirsiniz. Bunun önünde hiçbir engel yok; ama sizlerin de dünyasında da bir kelimenin sizi değiştirilebilmesi için bilgiye, öğrenmeye açık olmak zorunluluğu vardır. Bana sorarsanız diğer özelliklerin ötesinde ilahiyatçının belki olması gereken en temel özelliği bilgiye açık olmasıdır. İlahiyatçı yanlışların hamallığını yapmamalıdır. Yanlışımız varsa düzeltiriz. Yanlışını farketmek ve ondan vazgeçerek doğrudan yana tavır almak bir fazilettir. Eleştiriye, bilgiye, yeniliklere açık olmak, ilahiyatçıyı daha saygın, daha seçkin bir yere getirecektir. Daha da ötesi vardır: Bu sağlıklı duruş, insanlığın ihtiyaç duyduğu yeni bir medeniyetin beşiğinin Türkiye olmasını, bu yeni medeniyetin mimarlarının da ilahiyatçılar olmasını sağlayacaktır. Medeniyetin omurgasını bilimsel bilgi ve bilim oluşturur. Bilimsel bilgi ve bilim, takdir yetisi gelişmiş, değer üretebilen ilahiyatçıların kafasında yeni bir uygarlığa kanat açmak anlamına gelecektir. İnsanlık vahyin diriltici soluğuna her zamankinden daha fazla muhtaçtır. Ancak ilahiyatçı aklın ve vahyin birlikte etkin olmasını sağlayabilir.

Kısaca ifade etmek gerekirse, din insanlığın geleceğinde temel belirleyicilerden birisi olacaktır. Bunun için de bilime, bilimsel bilgiye ihtiyaç vardır; değer üretmek ve yüksek güven kültürü yaratmak gerekmektedir. Bilgi ve para daima güvenli ortamları sever.

Çok teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Temel YEŞİLYURT

Fiğlalı hocam, hem ilahiyatçılık, hem yöneticilik, hem de dekanlık kariyeri olarak aynı zaman zarfında pek çok ilahiyatçıyı istihdam eden bir kurumun da yöneticisi idi. Bu açıdan tabii ilahiyatçıların bazı eksikliklerini noksanlıklarını, beklentilerini ve fırsatlarını en iyi bilen hocalarımızdan birisidir. Değerli hocam, küreselleşen bir dünyada ilahiyatçıları bekleyen şeyler, bir başka ifadeyle fırsatlar ve zayıf yönlerimiz neler olabilir. Buyurun.

Prof. Dr. Ethem Ruhi FIĞLALI*****

Teşekkür ederim sayın başkan, değerli rektör yardımcısı, sevgili meslektaşlarım, sevgili gençler! Bugün son derece mutluyum; çünkü şu mekânda birkaç nesil bir aradayız.

***** Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kurucu Dekanı (1982-1992), Muğla Üniversitesi Kurucu Rektörü (1992- 2002) ve Sıtkı Koçman Vakfı Başkanı.

Bir insanın en güzel ve anlamlı mutluluklarından biri kendi evlâtlarının çok iyi konumda olmalarıdır. Anadolu’da güzel bir sözümüz vardır: Eğer boynuzlar kulağı geçemezse orada bir gelişme yoktur. Onun için Hasan’ı ben hep böyle anarım, değerlendiririm. Allah feyzini daim etsin, şaşırtmasın. Bu hepimiz için geçerli bir duadır; çünkü Allah’ın şaşırttığını düzeltecek hiçbir varlık, hiçbir güç yoktur.

Şimdi sayın dekanımızın sorduğu soruya gelelim. Soru fevkalade önemlidir, mânidardır; çünkü ilâhiyatçılar olarak pek çok eksikliklerimiz, hatalarımız vardır.

Ama muhterem başkan, eğer izin verirseniz - sağ olsun Hasan zaten söylenmesi gerekli olanların önemli bir kısmını söylediğinden- lâfi çok uzatmadan farklı bir hususa işaret etmek istiyorum. Dikkatinizi o noktada toplamak istiyorum. İlâhiyatçı olarak benim resmî hayatım ellinci yılını çoktan aştı. Lise dönemimde cennet mekân dedemle geçirdiğim medrese-vârî günleri de, yani Kur’an okumayı, eski Türkçe ve az da olsa emsile-bina-maksud, usûlü Arapça öğrenmeyi hesaba katarsanız, neredeyse altmış yılın üstünde bir ilâhiyat geçmişim var. Bu noktada Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Parti dönemleri de dâhil olmak üzere siyasî hayatta ya da Türk tarihinin yarım yüzyıldan fazla bir döneminde bizim dinî hayatımızın içinde bulunduğu tüm gelişmeleri ve değişimleri fiilen, edilgen ya da etken olarak bir şekilde yaşadım. Müdahil oldum, müdahale ettim, gerektiğinde imzamı attım ve bugün belki onun bir bölümünü, Fırat Üniversitesinin çok güzel bir geleneğinde, kariyer günlerinde bir hesaplaşma olarak huzuruza getireceğim.

Bugün üzerinde duracağımız, **“Küreselleşme Sürecinde İslâm’ın Geleceği ve İlâhiyatçıların Rolü”** başlıklı bu oturum, hepimizi ciddi olarak düşündürmeli, ya da düşünmeye sevk etmelidir. Terimler fevkalade önemlidir sevgili gençler. Özellikle ilâhiyat alanında çalışacak olan insanımızın Türkiye’de tedavüle sokulan, yani yürürlüğe konan şu ya da bu biçimde kullanılmış veya yerli yazarlar, düşünürler tarafından sunulmuş olan terimleri çok iyi değerlendirmeleri lâzımdır.

Önce küreselleşme nedir? Küreselleşme aldatıcı bir şöret midir, bir vâkıa mıdır, yoksa dayatılmış bir kavram mıdır? Ve özellikle Müslümanlar olarak, İslâm dinine mensup insanlar olarak bizim bu terimle kavgamız ya da barışıklığımız ne ölçüde olacaktır? Burada, buna samimi olarak cevap vermemiz gerekir. Sayın Dekan açış konuşmasında çok önemli bir şey söyledi. Küreselleşme aradan nerede ise çeyrek yüzyıla yakın zaman geçmesine rağmen, halen daha netleşmemiş, ne olduğu tam olarak ortaya konulamamış bir kavram.

Ronald Robertson’a göre küreselleşme, “Dünyanın küçülmesi ve bir bütün olarak dünya şuurunun oluşması ve bunun kültürel alanda izafileştirilmesidir”.

Bu tanım, bizim için çok önemlidir. Çünkü çok açık bir biçimde, millî ve coğrafi kültür çeşitliliklerinin yok edilip alt kültürlerin oluşturulması, *herkesin* batı emperyalizmini ya da küreselleşmenin diliyle, merkez ülkelerin egemenliğini kabul etmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bugün küreselleşmenin kaçınılmaz bir gerçek olduğu tüm dünya tarafından kabul ediliyor. O kadar gerçek ki, hızla gelişmekte olan ulaşım ve iletişim kaynakları sayesinde artık dünyada ve hatta evrende coğrafi uzaklık kavramı ortadan kalkmış görünüyor. Acaba bu durum ülkelerin her şeyi demek olan eğitim ve kültür alanını, dilini ve dinini nasıl ve hangi açılardan etkilemektedir? Asıl cevap bulmamız gereken can alıcı soru budur.

İşte teknoloji merkezli bir değişim süreci demek olan küreselleşmenin bilgisayarlaşma, telekomünikasyon teknolojileri, minyatürleşme, sıkıştırma teknolojisi ve dijitalleşme gibi yenilikler aracılığı ile küresel çapta yaygınlaştırdığı ve Hıristiyan kültürü dışındaki dünya insanların örf ve âdetleri arasında bulunmayan “Sevgililer Günü”, “Anneler Günü”, “Babalar Günü”, “Noel-Yılbaşı Kutlamaları” ve daha nice günler ve kutlamalar, küresel dünyanın etkileridir.

Son yıllarda, e-devrim ile beraber, bilgisayar kullanımı artmış, internet öngörülemeyen ölçelerde yaygınlaşmıştır. Özetle iletişim ve bilgi teknolojileri eğitim alanında, okullara, meslek eğitimi veren kuruluşlara ve üniversitelere bilgiyi üretme, işleme, saklama ve iletme sürecinde yeni fırsatlar sunmaktadır.

Nitekim küreselleşmenin -Hasan Hoca'nın da gündeme getirdiği gibi- vazgeçemeyeceğimiz ve istifade etmemiz gereken yanı da işte budur. Evet, küreselleşme dünyayı fevkalade küçültmüştür. Hasan Onat çok iyi hatırlar, çünkü ona ve diğer arkadaşlarımıza bazı vesilelerle söylemişimdir. Bu salonda, çok değerli hocalar bulunmasına rağmen, herhalde 1960'lı yıllarda doktora yapma durumunda olan herhangi bir arkadaşımız yoktur. 1960'lı yıllarda biz doktora niyet ettiğimizde, daha ilk adımda, sadece tez konusunun gerektirdiği ana kaynakların tespiti için en az altı ay uğraşırdık. O tarihlerde fakültelerimizde, hatta Türkiye'de fotokopi yok, faks yok, bilgisayar denilen nesne yok. Ve sizin hemen tuşa bastığınızda Amerikan Kongre Kütüphanesi'nden ya da British Library'den indireceğiniz bir liste yok. Altı ay kütüphane kütüphane dolaşırsınız. Ben sadece, Süleymaniye Kütüphanesi'nin iki yüz elli bini aşan yazma katalogunu, bazılarını raf raf olmak üzere, tam bir ay gece-gündüz taramıştım. Okuma değil, sadece tarama. Çünkü o zaman, henüz tam bir tasnifi yok, daha yapılabilmiş değil. Ama bugün herhangi bir arkadaşımıza, öğrenci dahi olsa bir öğrenci ödevi veriyorsunuz, aradan yarım saat geçmeden veya bir saat geçmeden hocam bu bibliyografya listesini tespit ettim, nasıl? diye geri dönüyor. Şimdi işlerin sonuçlandırılmasının bu kadar hız kazandığı, pratiklik kazandığı bir dönemde, din ile, İslâm ile uğraşan bir insanın sorumluluğu da o kadar çok artıyor. Onun için sevgili gençler moralinizi bozmak istemem ama sizler

gerçekten çok cesur insanlarsınız. Çünkü ilâhiyatı tercih etmişsiniz. Hakikaten cesursunuz. Ama Hasan Hoca'nın söylediği gibi bu işe, bilimsel bilgi ile malûmat arasındaki farkı yakalamakla başlamalısınız. İlâhiyatı, yani üzerinde çalıştığınız alanı öteye taşıyabilecek ve ilâhiyatçılığı bir meslek olarak seçmemiş olan insanlara Allah'ın dosdoğru dinini nakledebilecek bir düzeyde yetişme azmi ile dolu olmalısınız. Bu da ciddi bir cesaret ve irade işidir. İşte bu açıdan da sizlerin çok cesur olduğunuzu düşünüyorum ve tebrik ediyorum.

Bütün bu sözünü ettiğimiz baş döndürücü gelişmeler, değişmeler ve hattâ dönüşümler karşısında küreselleşme, hakkında hemen hemen bütün toplumlar tarafından birbirinden farklı bakış açılarıyla ya hemen baş tacı edilmiş, ya şiddetle karşı çıkılmış ya da hem iyi hem de kötü tarafları var gibi yaklaşımlarla değerlendirilmiştir; değerlendirilmektedir.

Meselâ dünyada pek çok millet, küreselleşmeyi, merkez ülkelerin, yani güçlü ve zengin ülkelerin eşitlik, hak ve adalet duygularını yok sayan vahşi bir küresel kapitalizm modelini dünyaya hâkim kılma mücadelesi olarak görmekte ve küreselleşmeye karşı çıkmaktadırlar. Bunlara göre küreselleşme, yaşadığımız dünyayı tamamen yok oluşa sürükleyecek ve biz insanları gagesiz ve anlamsız bir hayata mahkûm edecektir.

Bazı milletler ise şöyle düşünmektedirler: Ulus devlet sınırları içine çekilerek küreselleşme ile mücadele edilemez. Bu, bir nehri tersine akıtmaya benzer. Öyle ise, küreselleşme sürecine "ilkesel olarak" karşı çıkmak veya bunu gözü kapalı desteklemek yerine, bu sürecin çelişkili dinamikler içerdiğini görmek daha gerçekçi bir tavrıdır.

Ancak küreselleşmeyi yararlanılabilir boyutta yaşayabilmek için gerekli ilkeleri belirlemenin pek öyle söylendiği kadar kolay olmadığı anlaşılmaktadır. Özellikle Batı dünyasının düşünce ve değerler manzumesi ile ciddi ayrılıklar gösteren Doğu dünyasının düşünce ve değerler manzumesinin uyumunu ve uzlaşmasını sağlayabilmek, yeni tabiriyle "entegre" edebilmek, belki "muhal" değildir, ama öyle pek kolay bir işe de benzememektedir.

Mamafih bu iki farklı yaklaşım, insanlığın küreselleşmenin hem faydalarını hem de zararlarını en üst seviyede keşfetmelerine yardımcı oluyor.

Şöyle ki, bu işin hakça ve adaletli olanı, birilerinin bir olay karşısında belirli bir sonucu yaşarken, diğerlerinin de benzer olay karşısında benzer sonuçları yaşamalarıdır. Başka bir ifade ile ikiyüzlü olunmamalı ya da efendi-uşak muamelesi uygulanmamalıdır.

Bazı Güney ülkeleri aydınlarının hatırlattığı gibi, mazlum ülkelerin halkları, küreselleşmeye karşı mücadele etmiyorlar, edemiyorlar. Çünkü hakça ve âdil bir küreselleşme, bu ülkelerin gelir seviyelerinin artmasını, insanların temel ihtiyaçlarının güvence altına alınmasını teminat altına alır ve dolayısıyla insanların özgürleşmelerini geliştirmeleri için gerekli

potansiyeli taşır. Nazarî olarak kulağa hoş gelen bu sözün, bugünkü şartlarda bir gerçeklik olması doğrusu çok belirsiz olduğundan belki bir temenni olarak düşünülebilir.

Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları olarak bizim de küreselleşme sürecinde yerimizi çok açık ve doğru bir biçimde belirlememiz icap ediyor. Çünkü bugün ülkemizde gündemde olan ve tartışılan konu, küreselleşme ile artık ulus- devlet aşamasının geçildiği görüşüdür. Bu ise, özellikle bizim gibi, imparatorluk bakiyesi bir devlette, millî birlik ve beraberlik, yani duygu ve düşüncede müştereklik yerine, farklılıkların, yani “öteki” ayırımının ön plana çıkarılmasını istemek demektir.

Oysa Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Osmanlı'nın Türkiye coğrafyasında yaşayan çok dinli, çok dilli ve muhtelif etnik köken ve kültürlere sahip insanların, yani Türkiye halkının müşterek bir ülküyü gerçekleştirmek için giriştikleri mücadele sonunda kurdukları “üniter devlet”tir ve bu Devlet de, sınırları dâhilindeki bütün vatandaşlarının ulus/millet kavramının şemsiyesi altında birlikte yaşamasını savunuyor. Bugün, dünyada ve etrafımızdaki birçok etnik federasyonun kan gölleri içinde yüzdüklerini ve yıkılmakta olduklarını hatırlarsak, “üniter devlet”ten vazgeçilemeyeceği gerçeği daha açık bir biçimde ortaya çıkar.

Bu ülkede, Türkiye’de yaşayan istisnasız herkesi, etnik kimliğine bakmaksızın, Türk milletinin tartışılmaz bir ferdi, Türk devletinin vatandaşı olduğunu savunan ulus-devlete karşı, Türk devlet ve milletini oluşturan bireylere karşı, sen Türk milletinden değilsin sen Kürt, Çerkez, Laz, Abaza Gürcü, Boşnak, Arap ya da bilmem nesin diyerek farklılığı ve “öteki” olmayı dayatıyor. Bununla da yetinmiyor.

Sen Müslüman olarak ülkede yaşayan Hıristiyan ve Yahudilerden de farklısın diyor.

Müslüman olman da yeterli değil; sen Sünnî olarak Alevilerden farklısın diyor.

Sünnî olman da yeterli değil. Herhangi bir mezhep ya da cemaat/tarikat gibi gizli açık örgütlere mensup isen, ülkedeki benzer diğer mezhep ya da örgütlerden farklısın, diyor.

Kısaca insanları mikro milliyetçiliği, mikro dini tercihe zorluyor, hattâ mecbur ve mahkûm ediyor. “Bireysel özgürlükleri yaşamalısın” diyerek insanları birbirinden ayrıştırıyor, ötekileştiriyor ve en tehlikelisi de yabancılaştırıyor.

Özetle millî kimlikten küresel kimliğe, yani egemen gücün etkisi altında şekillenen kimliğe; millî kimlikten alt kimliklere; milletin ve millî kimliğin kötü ve faşist, etnik kimliğin/küresel kimliğin ise iyi, liberal ve demokrat olduğunu ileri sürerek “dünya vatandaşlığı” fikrinin benimsenmesi, yerleştirilmesi ve savunulması tezi terfîc edilmekte/desteklenmektedir.

Buna karşılık ülkemizde yaşayan başkalarına ise siz farklılıklarınızı ortadan kaldırın ve birleşin diyor. Halka farklılıklarınızı ön plana çıkarın derken, kapitaliste/sermayeye birleşin diyor.

Bilindiği gibi, küreselleşme bir ekonomik sistem olarak üç farklı bölgeden oluşmaktadır: Merkezdeki ülkeler, kenar ülkeler ve merkez kenar arası ülkeler.

Merkez ülke, her şeyin olduğu, biçimlendiği; icatların yapıldığı; en yeni ve gelişmiş teknolojinin kullanıldığı; refah düzeyinin yüksek olduğu ve “çağdaş” sömürgeciliğin en usta sosyolojik, felsefî ve siyasî jargonlarla boyanarak yapıldığı yerdir.

Başka bir ifade ile şu ana kadarki geçmişlerine bakarak diyebiliriz ki, merkez güçlerin/ülkeler, her türlü siyasî, sosyal, ekonomik ve teknolojik fırsat ve imkânları kullanarak, “küreselleşme” adı altında emperyalizm ve vahşi kapitalizm için daha fazla sömürüyü nasıl gerçekleştirebiliriz, daha fazla nasıl kazanabiliriz hesabı içindedir.

Kenar ülkeler ise, merkez ülkeler ve merkez kenar ülkeler tarafından bütün servetleri ve kaynakları, emek gücü sömürülen yerlerdir. Merkez kenar ülkeler ise, kenar ülkeleri sömürür; ama kendileri de merkez ülkeler tarafından sömürülürler.

Bunların tamamı da eşitlik, adalet, hakça kazanma ve dağıtma gibi ahlakî değerler ve fiiller söz konusu olunca, tereddütsüz ikiyüzlü ve çifte standart anlayışı sergilemekte bir an bile tereddüt etmemektedir.

Artık bu durumda biz neredeyiz? Merkez olamadığımız ve bu kafa ile hiç olamayacağımıza göre, merkez kenar mı yoksa kenar ülke miyiz? Küreselleşme aktörlerince bizim için belirlenen rol, acaba “özne”lik mi, yoksa “nesne”lik mi?

Bana göre küreselleşme, post-modernizm, yeni-dünya düzeni ve benzeri isimlerle pazarlanan şey, egemen güçlerin, emperyal ülkelerin malî açıdan, kültür açısından dünya hükümrânlığını sağlamak için, ya da çok daha sert bir ifadeyle söylemek istiyorum, vahşi kapitalizmi egemen kılabilmek için ortaya attıkları kavramlardır. Şimdi kapitalizm lâfını gördüğünüz, duyduğunuz andan itibaren, Kur’an’ı bilen, samimiyetle inanan bir insan olarak rahatsız olmamanız mümkün değildir. Çünkü “vahşi kapitalizm”, Resûlullah’ın Allah tarafından yıkmaya memur edildiği bir düzendir. Güçsüzlerin sömürüldüğü, eşitliğin yok edildiği, Mekke’nin, bir anlamda Kureyş’in hoyrat egemenliğine mahkûm kılınmaya çalışıldığı bir düzen... İslâm ise, Allah’ın birliğine inanmış ve rahmetine güvenmiş olan, Allah ile çok samimi ve ahlakî ilişkiler içerisinde olabilen ve en önemlisi insanların her açıdan eşitliğini ve refahını gerçekleştirmek isteyen bir insan tipinin ve toplumun var kılınması için gönderilen bir din. İşte bütün bunlar, bana göre, ilâhiyatçılar tarafından ciddiyetle üzerinde düşünülüp cevaplandırılması gereken hayatî sorulardır.

Şimdi gelelim diğer kavramlarımıza... İslâm'ın Geleceği ve İlahiyatçıların Rolü...

İkinci terime, yani “İslâm'ın Geleceği” ifadesine geçmeden, bu sözün önünde yer alan “süreç” kelimesine dikkatinizi çekmek istiyorum. Sosyal olaylar, tıpkı dinî olaylar gibi, çok uzun soluklu ve insanlığı dünden başlayıp yarına götürecek olan olgulardır. “Süreç” dediğimizde bir anda olup biten bir hâdiseyi kastetmeyiz. Mademki süreç, uzun bir zamanı, uzun soluklu bir gelişme ve değişmeyi de ifade etmektedir, o halde, geleceğini kurmaya, inşaaya memur olduğumuz İslâm'ı iyi bilirsek, iyi tanırsak, o zaman küreselleşmenin olumsuzluklarını törpüleyip süreci lehimize çevirme imkân ve ihtimalini yakalayabiliriz.

“Lehimize çevirme” derken neyi kastediyoruz? Hasan Hoca üzerinde çok durduğu için onu tekrar etmeyeceğim. Bir kere İslâm'ı konuşur hale sokmanız lazım. Kavga etmeden, konuşur hale sokmanız lazım. İnsanlarla, inanç ve görüş farklılıklarına takılmadan anlaşıp kaynaşabilmek lâzım. Unutmayınız ki, bir kimse, Hz. Ali'nin Malik el-Eşter'e yazdığı gibi, eğer sizinle aynı inanca, görüş ve kanatlara sahipse din ve zihniyet kardeşiniz; farklı inanç ve görüşlere sahipse yaratılıştaki kardeşinizdir. O halde her iki halde de saygılı olmak zorundayız.

O halde tekrar edelim: İslâm'ı gülen hale sokmanız lazım. Gülebilir hale sokmanız lazım. Bunu tebessüm eder bir şekilde insanlara zerk etmeniz lazım. Unutmayınız ki bir tebessüm yeryüzünde çok şey değiştirebilir. Onun için İlahiyatçı olarak lütfen yüzünüz daima gülsün, gözleriniz gülsün, Müslüman'ın vakarlı olması, ciddi olması suratını asması demek değildir.

Benim anne tarafından 1877 doğumlu merhum dedem Abdülhamid Bilge, yaşadığı dönemde Burdur'un en meşhur kurrâsı idi. Arapçası da çok sağlamdı. Merhum Ahmet Hamdi Akseki'nin dostlarından idi. Kendisi tam yetmiş beş yıl Ramazanlarda hatimle namaz kıldırılmış bir hoca, bir hâfızdı. Hâsılı evi, tam anlamıyla “müteşerrî” bir hoca evi idi. Ama Alevilikle falan da ilgisi bulunmayan bu müteşerrî insanın büyük oğlunun adı Ali Haydar idi. Dedem benim fakülteye girişimden yaklaşık on beş sene sonra falan vefat etti. Tabii Ankara İlahiyat fakültesine gidinceye kadar, ben bu isim konusundaki “cılve”yi fark etmemiştim. Oraya gidince fark ettim ve fakülteye gidişimin ilk sömestrinde Burdur'a geldiğimde, dedeme dedim ki:

“Dede, Alevî olmadığın halde dayımın adını neden Ali Haydar koydun?”

Bana şu cevabı verdi, sevgili gençler. Dedi ki:

“Oğlum! Eğer Ali Efendimizi İslâm tarihinden, Siyer-i Nebî'den çıkarırsak, geriye çok bir şey yakalayamayız. Hz. Ömer'in “adâleti”, Hz. Ebu Bekir'in “Siddîk” olması, Osman'ın aile mahremiyetine girdiği için “Zinnûreyn” olarak isimlendirilmesi elbette insanî değer olarak önemlidir; ama ahlakî değer olarak çok şey katmaz. Fıkhî açıdan, sosyal münasebetler açısından şüphesiz onlar da çok önemlidirler, İslâm kültürüne çok şey

katmışlardır, ama ahlakî değer olarak dinin yaşamasını ve yaşanmasını sağlayan Ali'dir. Hz. Ali, İslâm tarihinde çok geniş kitleler tarafından Hz. Peygamber'den sonraki en önemli şahsiyet olarak gösterilen ve öyle olduğuna inanılan ilk ve tek isim, Hz. Peygamber'in kanatları altında yetişen sevgili yeğeni, gençlerden ilk inanan, damadı, kardeşliği ve kendisinden sonra dördüncü sırada yerine geçen halifesidir. Çocukluğunda hiç puta tapmadığı için, diğer halifelerden ve sahabelerden farklı olarak, (k.v.) [*kerremallahu vechehu/Allah onun yüzünü yüceltsin-şerefli kılsın*] dua sözleriyle de anılmıştır. Onun için biz, Hz. Ali'yi çok severiz. Esasen Osmanlı uleması da böyledir" dedi.

Bu beni çok etkiledi sevgili gençler. Çünkü daha çocuk yaşlarımda içinde bulunduğum ortamda yaşadığım bazı olaylar, o tarihlerde bende cevaplanamamış bazı sorulara yol açmıştı.

Rahmetli babamın mesleği marangozluktu, mobilyacılıktı. Dolayısıyla kırklı yıllarda elektrikle çalışan hızarlar, takım tezgâhları falan bulunmadığı için, babam kesip biçme işlerini tahtacılar yaptırdı. Şimdiki gibi hızarlar da yok, tahtacılar karı-koca evimize gelirler; bahçede, ceviz, ardıç, meşe, çam gibi ağaç kütüklerini biçerler; dilme, lata, kısaca işlenecek kereste haline getirirlerdi ve sonra bunlar mobilyaya dönüştürülürdü. Babam, evimize gelen ve yıllarca beraber çalıştıkları için çok samimi olduğumuz bu tahtacı insanlara şakalar eder, onları kızdırmaya çalışırdı. Meselâ onları seyrederken bana, "Aman oğlum bunların kucağına oturma, sakın ha yediklerinden yeme, şöyle olur, böyle olur" diye onlara lâf atardı. Aslında babam çok iyi insandı, muttakî bir mü'mindi, Allah rahmet eylesin. Onlarla böyle konuşur, şakalaşır, ama birlikte yemek yer; konuşur ve sohbet ederdi. Burdur'da bazı kesimlerce onlar hakkında ileri-geri bir takım dedikoduların yapılması, farklı biçimde mütalaa edilmeleri benim İlahiyat fakültesini tercih etmemde ve hattâ fakültede mezhepler tarihini ihtisas alanı olarak seçmemde önemli etkenlerden biri olmuştur, diyebilirim.

Evet panel başlığımıza dönersek, "İslâm'ın Geleceği"ne bakmadan önce, İslâm'ın bugününü konuşmak, sanırım çok daha isabetli olacaktır, derim. Çünkü günümüzde İslâm adına yazılıp konuşulanların, Allah'ın *Kur'ân*'da buyurduğu ve Resûlullah'ın da tebliğ ettiği din ile ilgisini kurabilmek, bana fevkalâde zor, hattâ imkânsız görünüyor.

Gerçekten hemen hemen her zeminde sürekli gündemde olmasına ve hakkında -bu dine mensup olsun olmasın- hemen herkes "ahkâm" kesmesine rağmen İslâmiyet, bütün dünya dinleri arasında bugün bile en az bilinen, en çok yanlış anlaşılan ve yanlış anlatılan bir din durumundadır.

Tarih olarak bize en yakın zamanın dini olarak tereddütsüz her safhası kayıt altında olan ve tarihinin ilk birkaç yüzyılı boyunca dünyaya "model bir bilgi ve ahlâk toplumu" örneği sunabilmiş, fevkalâde dinamik, istikrar içinde sürekli gelişen bu din, yani İslâm, bugün neden en az bilinen, en çok yanlış anlaşılan ve yanlış anlatılan bir dindir?

Bana göre âlemlere rahmet olarak gönderilmiş “örnek insan” Hz. Peygamber’in tebliğ ettiği adâlet, rahmet ve meveddet ile bütünleşmiş bilgi ve hikmet dini olan İslâmiyet, doğuşundan üç-dört asır sonra, sarıp sarmalanarak rafa kaldırılmış ve Müslümanların (!) çıkarlarına uygun yeni bir “din” düzümüştür. Bu yeni ihdas edilen dinin kitabı ne doğru okunabilmiş ve yorumlanabilmiş bir *Kur’an*’dır, ne Allah’ı, artık mutlak âdil, mutlak iyi, mutlak merhametli ve muhabbetlidir, ne de Peygamberi, bütün yaratılmışları şefkat, sevgi ve merhametle kucaklayan bir peygamberdir.

Artık O Allah, *Kur’an-ı Kerim*’inde Kendi hakkında buyurduğu gibi, inananların dostu, insanlarla beraber ve onlara şah damarlarından daha yakın olan kalbin, gönlün ve sevginin Allah’ı değildir. Müslümanların gayretkeşliklerinin sonucu mutlak kudret ve azamet sahibidir; ceberuttur; hikmete, yani öz bilgiye ulaşabilmek için kendisinden korkulması şart olan bir Yaratıcıdır (*re’su’l-hikmeti mehâfetullah*); hikmetinden ve yaptığından sual olunmaz; hayır ve şerrin, alın yazısının, kaderin sahibidir. Kısaca artık O’nun, işine karışılmaz; O dilediğini işler.

Zihinlere ve gönüllere böyle bir Allah tasavvurunun hâkim olduğu bir dinin, elbette insan ilişkilerinde ciddî sorunlarla karşılaşması ve yaşanan zamana intibak ve hattâ ona yön verme hususlarında yaya kalması, daha doğrusu yaya bırakılması kesinlikle şaşırtıcı değildir.

Haydi diyelim ki İslâm dünyasında geniş kesimleri oluşturan halk, yeterli eğitim göremediği için, İslâm gibi gerçekten akıllı kafalara, aklını kullanmasını, sorup-sorgulamasını bilenlere hitap eden bir dinin özünü/mesajını anlamakta ve kavramakta zorlanabilir. Peki, ya bu dine mensup olan aydınlara, din alanında uzmanlaşmış olanlara ne demeli?

Yoksa *Kur’an*’da kullanıldığı şekliyle Allah’ın “dosdoğru din”ini “doğru” anlamak ve anlatmak mümkün değil midir?

Bunun mümkün, hem de şaşırtıcı bir biçimde “mümkün”, “kolay ve doğal” olduğunu bizzat Resûlullah’ın hayatında gördük, öğrendik ve bildik.

Öyle ise, kim ne derse desin, bana göre eğer Müslümanlığımıza devam edeceksek, küreselleşme sürecinde İslâm’ı insanlığın geleceğine ana rehber olarak taşımaya niyetli ve kararlı isek, adı İslâm olan bu dini ve bu dinin kitabını, yani *Kur’an*’ı, 60’lı yıllardan beri her vesile ile ifade etmeye çalıştığım gibi, samimiyetle, dürüstçe ve sırf O’nu tanıyabilmek için yeniden okumalıyız.

Bugün neden bu durumda olduğumuzun doğru tespitini yapmalıyız. “Nerede yanlış yaptık?” sorusuna doğru cevap verebilmeliyiz.

Çözüm için, ilk dönem İslâm düşüncesinin dinamik karakterini şekillendiren usûlü/yöntemi yeniden hayata geçirmeli ve bu usûlü/yöntemi, cesaretle yenilenebilir ve sürdürülebilir bir rehber kılmalıyız.

Sevgili gençler, aslında ilâhiyat çok renklidir. Fevkalade zevklidir. Çünkü konunuz Yaratandır. Allah’la uğraşıyorsunuz. Yeryüzünde Allah

kadar sevgili ve sevimli bir varlık yoktur. O'nu sevmek hakikaten çok zevklidir. Sonsuz saadettir, mutluluktur, heyecandır. Çünkü O, size, her gün, her an yeni bir sayfa açar. O'nunla her an halleşmeniz mümkündür. Dertleşmeniz mümkündür. O'nunla karşılıklı konuşmanız mümkündür. Söyleşmeniz mümkündür. Namaz kılarırsınız O'nunla söyleşirsiniz, dua edersiniz O'na söylersiniz, O da size zaten kitabını göndermiştir, sizin dilinizle göndermiştir, insanın diliyle sizinle konuşmaktadır. Ve böylece bu ikili ilişki ahlakî bir çerçeve içerisinde sürer gider.

Müslüman olarak şansımız şuradadır; O'nun evrenle veya benimle ilgili olarak yapıp edebileceklerinin sınırları bellidir. Benim de sınırlarım bellidir. O halde bu ahlakî ilişkinin aksaksız bir biçimde yürütülebilmesi, böyle olumlu bir durumun yaratılabilmesi için sevgili gençler, öncelikle Hasan Hoca'nın söylediklerini unutmamanız gerekmektedir.

Sevgili gençler, bizim okuduğumuz yıllarda İlahiyat Fakültesi tekti, sadece Ankara'da idi. Ki bu nokta bana göre çok önemlidir; çünkü Türkiye'de henüz İlahiyat fakültesi de, İmam-Hatip okulları ve Yüksek İslâm Enstitüleri de, din ve dinî kurumlar da siyasetin emrine girmiş değillerdi. Ve ilâhiyatçıların da siyasetçilerle herhangi bir çıkar ilişkileri yoktu. Altmışlı yıllardan itibaren bizim fakülteden mezun olduğumuz ve ayrıca imam-hatip okulları ile yüksek İslâm enstitülerinin de mezun verdiği yıllarda, durum bu merkezde idi. Ama ne zaman ki 1960'lı yılların sonlarına doğru, bizleri, yani ilâhiyatçıları, kendilerinin arka bahçeleri olarak görmeye başlayan bir zümre oluştu, artık ilâhiyatçılık ve ilâhiyatçılar sanki bir işporta malı imiş gibi olumsuz bir ortama sürüklendi. Herkesin elbette bir siyasî kanaati olabilir. Bu konuda hiçbir takıntımız yoktur; olamaz da. Ama manevî değeri ve önemi emsalsiz denecek derecede büyük olan mesleğimizi, dinimizi ve dinî duygularımızı siyasetin ayak oyunlarına kesinlikle âlet etmemeli ve ettirmemeliyiz, ettirmemelisiniz. Kuşkusuz bu hususta da ana sorumluluk ve yükümlülük ilâhiyatçılara düşmektedir.

Unutmayınız ki sevgili gençler, mesleğiniz sizden Peygamberin tebliğini insanlara doğru olarak aktarmanızı ister. Eğer bu misyona samimi olarak inanıyorsak, bu yolda kendimizi görevli olarak görmek istiyorsak, o zaman içinde bulunduğumuz durumu çok iyi idrak etmeliyiz; çok titiz bir biçimde analiz etmeliyiz. Ve ancak ondan sonradır ki, güvenilir insanlar olarak, Türk insanını, Müslümanları belki küreselleşmenin olumsuz etkilerine karşı uyarabiliriz, insanımızı kandırabilecek, yoldan çıkarabilecek bir takım davranışlara, bir takım anlayışlara karşı koyabiliriz. Ve ben şu anda üniversitelerimizin ilâhiyat fakültelerinde görev yapmakta olan hocalarımızın, genç arkadaşlarımızın, ezici bir çoğunlukla bu anlayışı sonuna kadar savunduklarını ve ilâhiyatçılığı tepelere taşımak için, aslî hüviyetine kavuşturmak için, zihinlerini alabildiğine zorladıklarını, bu meselelerin, problemlerin önünü açmaya çalıştıklarını ümit ediyorum, öyle olmalarını diliyorum. Öyle de sanıyorum. Küreselleşme sürecinde

ilâhiyatçıların, Türkiye’de ve İslâm dünyasında, çok önemli fonksiyonlar icra edebileceklerini düşünüyorum, öyle temenni ediyorum.

Hepinize Allah’tan muvaffakiyet diliyorum, başarılar diliyorum.

Prof. Dr. Temel YEŞİLYURT

Hocamıza bu güzel değerlendirmesi için teşekkür ediyorum. Panelimizin sunum kısmı burada sona erdi. Sorularınız varsa alabiliriz.

Soru-1): (Elektrik elektronik mühendisliği 4. Sınıf öğrencisiyim) burada küreselleşme deyince, küreselleşmeyi maddi-manevi olarak ayırabilir miyiz? Önce bunu düşünüp söylemek istiyorum. O düşüncede konuşacağım. İlk önce küreselleşme deyince Hasan Onat hocamız; evdeki bir malzemenin markasına bakınca küreselleşmeyi görebiliriz, demişti. Bunu maddi olarak düşünüyorum. Manevi olarak da acaba İslami düşüncemizin içindeki batısal düşüncenin ne kadar olduğunu, bunları görmemiz bizim de küreselleşmenin bir aleti olduğumuzu gösterir mi? Bu bir sorun. Küreselleşme heves atına kapılmış bir genç olarak, doğruyu arayan biri olarak söylüyorum. Manevi olarak söylüyorum, maddi olarak değil. Bu da İslam’ı bulacağını düşünüyorum. Aslında bu küreselleşme sürecinde İslam’ın geleceği değil de, küreselleşme sürecinin İslam’ı bulması desek daha doğru olmaz mı? Ayrıca Hasan Onat hocamız şöyle dedi: “Din insanı biçimlendirir, insan da dini biçimlendirir”. Ayrıca ben burada insanın dini biçimlendireceğine inanmıyorum. Bu söylediğime destek olarak da Temel hocamızın, “Biz insanlar, özellikle ilahiyatçılar olarak dini yaşamalıyız” ifadesini alıyor, demek ki dini biçimlendirmemiz gerekmiyor diye düşünüyorum.

Prof. Dr. Hasan ONAT

Dinin biçimlendirilmesi ve kurumsallaşması ile alakalı söylenecek çok şey var.

Her şeyden önce insanı devre dışı bırakırsanız dinin hiçbir anlamı olmaz. Daha önce de ifade etmeye çalıştığım gibi din insan için vardır; insan hayatına anlam kazandırmak için vardır. Dini anlayan insandır; Kur’an açısından, Kur’an’ın kurucu ilkeleri açısından bakıldığı zaman bu gerçeği anlamak kolaylaşır. Vahiy insanla buluştuğu andan itibaren din alanındaki kurumsallaşma da başlamış olur. Din, en temelde Kur’an’daki kurucu ilkelerdir. Bu kurucu ilkelerin özünü de Tevhid oluşturur. Dini anlayacak olan insandır. İnsanın bunu nasıl anladığı o kadar önemli bir hadisedir ki, burada din ile insan arasında çift yönlü bir ilişki vardır. Din insanı biçimlendirir, insan da dini. Mezhepler dinin anlaşılması ve kurumsallaşması konusunda en dikkat çekici örnektir. Yüzlerce, binlerce mezhep ortaya çıkmıştır. Her mezhep, insanların İslam’ı nasıl biçimlendirdiklerinin en

somut kanıttır. Ama ne olursa olsun biz biliyoruz ki bütün mezheplerin, adı ne olursa olsun, insan ürünüdür, beşeri oluşumlardır. Mezhepler din değildir; dinin anlaşılma biçimi ile ilgili tezahürlerdir.

Dinin kurumsallaşmasının insan ürünü olması, din alanındaki birtakım projelerin de dayanak noktasıdır. “İlimli İslam” ve benzeri isimlerle ortaya çıkan birtakım projeler, bir anlamda din inşa faaliyeti olarak yorumlanabilir. Mesela, Amerika’da Amerikalı bir kadın Müslüman’ın Cuma namazı kıldırması, üzerinde düşünülmesi gereken bir örnektir. Bill Clinton’ın Suudi Arabistan’a gidip de: “Kadınlara niçin araba kullandırmıyorsunuz?” demesi, sıradan bir ifade olarak anlaşılmalıdır. Üzerinde biraz kafa yordüğunuz zaman ne demek istediğimizi daha iyi anlarsınız. Dolayısıyla küreselleşme bir vakiydir ve iki boyutu vardır:

1) Küreselleşmenin aktörleri tarafından biçimlendirilen, hedeflenen, tasarlanan boyut. Bir başka deyişle, kontrol edilebilen, yönlendirilebilen boyut.

2) Kontrol edilemeyen, “evdeki hesaba uymayan” boyut. Ne derler hani klasik bir söz: “Rakı şişede durduğu gibi durmaz”. Bilgi de böyle bir şeydir. İnsan beynine ulaştınca, bilgi de kitapta durduğu gibi durmaz. Bu da küreselleşmenin kontrol edilemeyen boyutunu ortaya koyar. Bu kontrol edilemeyen boyutunda insanlar vardır. Siz elektrik elektronik alanında İslam’a hizmet etmek istiyorsanız yapacağınız en iyi şey ne biliyor musunuz? Alanınız da bir numara olmak, o gün Müslüman sıfatıyla küreselleşme sürecinden yararlanarak İslam’a en büyük hizmeti yapmış olursunuz. İşte hadise bu. Küreselleşmenin kontrol edilemeyen boyutunun bize sunduğu bir fırsat. Biz, küreselleşmenin olumlu olumsuz yönlerinden, faydasından zararından, bize neler katıp katmadığından önce, bize düşen sorumluluklar ve fırsatlar üzerinde düşünmeliyiz. Çünkü etkileşim kaçınılmazdır. Öyle bir dünyada yaşıyoruz ki, etkileşime açık olmak durumundayız. Bir başka ifadeyle, taraf olmak, ya da karşı olmak, bizi küreselleşmenin etki çemberinden uzak tutmuyor. Bu sebepten, eğer mümkün olduğu kadar Kur’an eksenli kendi doğrularınızı üretebilirseniz, olumsuz tesirlerden de uzak kalma şansınız olur. Aksi takdirde o soft-power sizin talepleriniz adı altında sizi biçimlendirmiş olur. Yumuşak güç, toplumları, kendi taleplerinden hareketle, herhangi bir zorlanma hissetmeksizin değiştirme, dönüştürme hadisesidir.

Soru 2) Onun da çok olumlu bir netice olmadığından bahsettiniz. Bu durumda yapmamız gereken; küreselleşme aktörlerinin kafa yapısını mı değiştirmek, yoksa küreselleşmede kendimizi mi aktör olmamız gerekiyor?

Cevap:

Kendiniz aktör olmadığınız takdirde, tarihin öznesi olma şansını yakalayamazsınız. Özne olmayı başaramayanlar, nesne olmak zorunda kalırlar.

Prof. Dr. Temel YEŞİLYURT

Gençler lütfen kariyerle ilgili, meslekle ilgili merak ettikleriniz varsa onları alalım. Küreselleşme tartışmasından, çok aslında bu alanda iki duayen hocamız var, derim ki, kariyer ve meslek alanında ne yapılabilir, onları konuşalım.

Soru 3) (Ali Osman İlahiyat Fakültesi 3. sınıf öğrencisiyim) öncelikle hocalarımıza teşekkür ediyorum buraya kadar gelerek bize bilgi verdikler için. Ben zaten Müslüman nüfusu fazla olmasından ilahiyatçılara ihtiyacı daha da fazlalaşmaktadır. Bu konuda tarikat-cemaat ve ilâhiyatçı ilişkisi nasıl olmalıdır?

Prof. Dr. Ethem Ruhi FİĞLALI

Belki sizlere de geldi, rastladınız. Artık günümüzün seri bir haber portalı var. Ekranlarımıza geliyor elektronik posta yoluyla. Bundan birkaç ay önce Pakistanlı araştırmacı Dr. Faruk Selim, “**Müslümanlar Neden Güçsüz?**” diye 8-10 sayfalık bir elektronik sunum/power point hazırlamış. Önce İngilizcesi, sonra Türkçeye çevrilmiş hali geldi: “Müslümanlar neden güçsüzdür?” Bu sorusunun altında diyor ki, yeryüzünde 14 milyon Yahudi var. Bunun anlamı her yüz Müslüman’a bir Yahudi düşüyor. Çünkü bir buçuk milyara yakın da Müslüman var. Ama yüz Müslüman’a bir Yahudi düşmesine rağmen, Müslümanlar Yahudilere nazaran güçsüz. Sebep? Sebep, “sıfır eğitim”, diyor. Hristiyan ve Batı dünyası soran, sorgulayan, araştıran bir eğitim yapar, diyor.

İşte Hasan Hoca’nın konuşmasında da gündeme getirdiği, malumat ve bilimsel bilgiyi ayırabilen, oradan sebep-sonuç ilişkisini kurarak bilgiyi, bilimi yaratıcı, öğretici ve üretici hale sokan Batı dünyasına karşı Müslüman dünyasında sorgusuz, sualsiz, ezbere dayalı, din eksenli bir eğitim yapılmaktadır. Burada din eksenli bir eğitim derken bizim laik okullarımızı da katıyorum. Ortaokullar, liseler. İmam Hatip Okulları değil sadece.

Neden din eksenli diyorum? Çünkü orada da o kitapları yazan insanlar ya da onlara vesile olan kimseler o zihniyetin ve anlayışın içinde, o duygu dünyasının içinde anlaşılmaz bir korkuyla sınırlandırılmış durumdadırlar. “Aman acaba yazdıklarımızla Allah’ın kudretine bir halel mi getirdik? Günaha mı giriyoruz, girdik?” diye düşünüyorlar. Biyolog da böyle düşünüyor. Kimyacı da böyle düşünüyor. Aslında ne o biyologun ne de kimyacının dinini saf dışı etmesine, ne de o tarzda yazmasına gerek var. Ama ne var ki eğitimimiz, kültürümüz onu öyle yetiştirmiş.

Düşüncelerimizi Yüce Allah’ın yaptığından sual edilemeyen mutlak kudretiyle, gücüyle sınırlandırmışlar. Bu ise bizde eğitimin nasıl bir insan tipinin yetişmesine hizmet ettiğini gösterir. Bu da bizi, tam anlamıyla

edilgen bir insan, Allah'ın mutlak gücüyle belirlendiğine ve değişmezliğine inanılan bir kadere mahkûm, çaresiz bir birey, sebeplerine yönelmeden mütevekkil, sorumluluktan kaçınan, korkak ve verilene râzı ürkek kişilerden oluşan bir topluma götürür. Bunun bir başka anlamı da şudur: Araştırma-geliştirmeye hiçbir kurumumuz ciddi bir yatırım yapabilmiş değildir. Türkiye'nin bütçesi ne olursa olsun bu yapılabilirdi, yapılmalıydı. Müslüman dünyası ise, ne yazık ki Ar-Ge'ye binde değil on binde ikiler civarında pay ayırabiliyor. Ama Batı dünyasına bakıyorsunuz, imkânları sınırlı olan kesimler bile yüzde birler-ikilerle başlıyor, yüzde yedilere kadar çıkan oranlarda araştırma-geliştirme bütçesi tahsis edebiliyor. Niçin? Bilen, okuyan-öğrenen, yaratıcı, üretici, kendine güvenen, sorumluluk sahibi güçlü fertler yetiştirebilmek ve yeryüzü egemenliğine sahip olabilmek için... Sevgili Ali, unutmama ve İlâhiyat'ın 3. sınıfında olduğuna göre bunu çok iyi düşünmen lazım.

Yeryüzü, insanın emrine verilmiş olan bir evren parçasıdır. Hattâ evrenin tamamı da insanın emrine verilmiştir. İnsanın bu ihsanı, evrene boyun eğdirecek, onu kendi emrine alacak bir biçimde, ama olumlu anlamda kullanması lâzım. Konuşmamda da işaret ettiğim gibi, eğer biz bu mânâda Allah'ın emrini, anlayarak, idrak ederek yerine getirebilen kullar olsaydık, yani ilk birkaç yüzyıl içerisindeki İslam dünyasının o parlak üretici ve yaratıcı beyinlerinin, Mâtüridî de dâhil olmak üzere Farabî'si, İbni Sina'sı ve diğerleriyle beraber, düşüncelerini, zihniyetlerini ve yaşayışlarını bu günlere taşıyabilmiş olsaydık, o zaman işte küreselleşmenin aktif, etken aktörü, egemen ve emredici patronu biz olurduk.

Batı dünyası bu gün -kim ne derse desin- İslâm'ın yanlış anlaşılmasına ve "doğru" olarak anlatılamamasına rağmen, onun yeni bir medeniyete beşiklik etme potansiyelinin farkındadır.

Şu bir gerçektir ki bugün, üzerinde ve hakkında bunca olumsuz ve boş senaryolar üretilmesine ve sürekli gündemde tutulmasına rağmen, yeryüzünün en az tanınan ya da en yanlış tanınan ve en az anlatılabilen, yanlış algılanan dinlerinin başında İslâm dini gelir.

Böyle olmasına rağmen İslâm'ın hızlı bir biçimde yeryüzündeki bozukluğa, çaresizliğe ve eşitsizliğe çare olabilecek yeterli ve zengin kaynağa sahip olması ve dolayısıyla bunca olumsuzluğa rağmen sürekli genişlemesi ve sayı olarak büyümesi, Batı dünyasında bu meselenin küreselleşme yolu ile kendi çıkarları istikametinde çözümünü için bir zemin hazırlamış gibi görünüyor.

Onun için bu meselede benim kanaatimce ilâhiyatçıların fazlaşmasından ziyade kalitenin artırılması çok önemlidir. Yani çok fazla ilâhiyatçı olarak beş yüz kişi olsanız da bir şey ifade etmez. Ama on dört milyon Yahudi diyoruz. Şu anda İslam dünyasında tüm ilâhiyatçıları yan yana toplasak neredeyse birkaç yüz milyon eder. Ama daha hâlâ biz -üzülerek ifade edeyim ki- "Acaba kazana düşen sinek suyu kirletir mi?"

Sorusu ile meşgul oluyor isek, o zaman bu işin zaten defterini kapatın canım. Düşüncenin, bilimsel bilginin olmadığı yerde ancak sürüler yaşar. Biz o durumda olmamalıyız.

İlâhiyatçının siyasetçi olup olmaması meselesi, -siyaset kötü bir meslek değil, ben onu söylemiyorum- ama Allah'ın üzerinden siz kendinize parsa toplamaya kalkarsanız Abdullah İbn Sebe'den farkınız kalmaz. Söylemek istediğim budur.

Soru: Küreselleşmeye kapitalizmin bir dayatması, özellikle İslam dünyasına bir dayatması ve kapitalizmin bu dayatmayı yaparken önemli unsurlarından biri insanları bireyselleştirmesi. Hasan Hocamız da dedi ki “Din insanı bireysel anlamda hedef alır ve insanın bireyselleşmesini arzular” dedi. Peki Hocam ben kariyer planı yaparken bireyselleşmeli miyim? Yoksa kişilik sahibi bir fert olmalı mıyım? Yani İslam'ın amaçladığı insanların bireyleşmesi mi, kişilik sahibi olması mı? Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Hasan ONAT

Eğer fark ettiyseniz ben bireyselleşme ifadesini kullanmadım. Birey bilincinden söz ettim. Birey bilinciyle bireyselleşme aynı şey değildir bu bir. İkincisi bu noktada yine kariyer planlaması yapıyorsanız İslam alanında bu noktada sağlıklı bir din anlayışına ulaşmak gibi bir çabanız varsa İslam'ın kitlesel kurtuluşu esas almadığını bilmek durumundasınız. Bunun anlamı nedir? Mezhepler Tarihine bakarsanız hak mezhep, batıl mezhep ayrımı yanlıştır. Niye? Çünkü bireyin düşüncesinin hak ya da batıl olduğundan bahsedebilirsiniz. Bir başka anlamı daha vardır. Kitle halinde, grup indiriminden de yararlanarak cennete rezervasyon mümkün değildir. Cennete hak eden gider. İnsanların bir grup, ya da cemaat olarak cennetlik olup olmadığından söz edilemez. İşte birey bilinci, her insanın birey olarak, Allah'ın özenle yarattığı biricik bir varlık olduğunu görmek, imani sorumluluğun ve kurtuluşun bireysel olduğunu bilmektir. Kastettiğimiz budur. Yoksa Batıdaki “egoizm”i zirveye taşıyan bireyselleşmeden söz etmiyorum. Buna bireyselleşme dersiniz, belki başına bir şey eklersiniz. “Düzgün bireyselleşme”. Buna bireycilik demek muhtemelen daha doğru olur. Benim kastettiğim birey bilincidir sadece. Onu düzeltme imkânım oldu. Bir de zaten insan kendisini inşa eden bir varlık, siz kök unsur olarak birey bilinciniz olmazsa o zaman inşa projelerinin nesnesi olursunuz. Kendi kimliğinizi bulma şansınız olmaz. Ama iman, sorumluluk ve kurtuluş bireyseldir. Tekrar etmek isterim. Bu oldukça önemlidir. Kariyer planlaması açısından da, mezhepler tarihi açısından da bunu çok iyi kavramak durumundasınız.

Soru: İlâhiyatçılar neden vardır? Bu amaçlara uygun hareket ediyorlar mı? İlâhiyatçılar ve toplum arasındaki bu kopukluğun sebebi nedir?

Prof. Dr. Ethem Ruhi FİĞLALİ

Evvvela bu son ifadeden başlayayım. İlâhiyatçılar ile toplum arasında bir kopukluğun olup olmadığını bilmiyorum. Ben şahsen kopuk olmadığım için, kopukluk olup olmadığını da bilmiyorum. Bununla şunu söylemek istiyorum: “İlâhiyatçının işinin zordur, yolunuz açık olsun!” derken bir anlamda demek istediğim de budur.

İlâhiyat eğitimi ve ilâhiyat alanı Türkiye’de çok önemli merhalelerden geçti. Şahsen ben 1950’li yıllarda ilâhiyat fakültesinde okurken (1955-1959) -ki o zaman bir tek Ankara’da vardı ilâhiyat-, 1960’lı yıllarda imam hatip okullarında (Konya, Burdur, Kayseri) ve Yüksek İslâm Enstitülerinde (İzmir ve Kayseri) hocalık ve idarecilik yaparken öğrencilerimizle, talebelerimizle hep hayatın içindeydik. Bu gençler diğer meslektaşlarıyla ya da yaşlılarıyla; sanat enstitüsü, ortaokul, lise, kız enstitüsü gibi okullardaki arkadaşlarıyla sürekli birlikte olabilen, onlarla birlikte sinemaya, tiyatroya, gezmeye ya da maçlara gidebilen, eğlence dünyasına da girebilen ilâhiyatçılardı, gençlerdi. Bu, toplumun bir gerçeği. Ama siz, o yaştaki ilâhiyatçıyı, insan olarak yaşının gereği masum bir takım davranışlar içinde olan gence yaptıklarının bir imam-hatipliye yakışmadığını, haram olduğunu söyleyip toplumdaki çekmeye başladığınız andan itibaren kendinizi tecrit edersiniz. Eğer “kopukluk” derken bunu kastediyorsanız, bu kopukluk değil, doğrudan bir tecrit hâdisesidir. Çünkü kopuklukta bir aşınma veya telâfisi çok zor olan bir değer kaybı, “ötekileşme” olgusu vardır. Eğer hakikaten toplumdaki, toplumun gerçeklerinden ve içinde yaşanan zamanın şartlarından bîhaber ve kopuk isek, ya da biz kasıtlı olarak “tecrit” edilmek isteniyor ve biz de buna karşı çözüm üretmiyorsak, o zaman biz ilâhiyatçı olarak boşuna kürek çekiyoruz ya da boşuna yürüyoruz, demektir. Böyle bir şey kabul edilemez. Eğer gerçekten böyle bir durum var ise, var olduğu hissediliyor ise, burada benim sorumluluğum hangi noktada başlıyor ve ne kadardır? sorusunu da beraberinde sormak gerekiyor.

Nedense sevgili gençler; biz daha çok Kur’an-ı Kerim’le haşır neşir olduğumuz için midir, yoksa bize intikal ettirilmiş olan bu tarz bilgilerle ve malumatla doldurulduğumuz için midir, nedir? bilmiyorum; kendimizi, bizim sahip olduğumuz bilgilere sahip olmayan insanlardan üstün görme ve onlara çok yukarıdan bakma gibi kötü bir alışkanlığı, çok ciddi bir biçimde yaşıyoruz. Son otuz-kırk yıldır bunu yakinen müşahede ediyorum. Karşımızdakine bir acıma haliyle bakıyoruz. Onun o halinden bir üzüntü duyuyoruz. “Vay yazık, Allah bunu cehennemde yakacak” diye onun adına hayıflanmaya başlıyoruz. Ama nedense kendimizle ilgili o hayatî soruyu bir türlü sormuyoruz.

Bu ciddi anlamda çözülmesi gerekli olan bir “varlık” sorunudur. Çünkü bu tavır, sizi diğer insanlar karşısında karar mercii haline sokar. Neden mi? Çünkü bir kişi, ister inansın ister inanmasın, ister eylemli bir Müslüman olsun ister olmasın, bu durum bizi hiç ilgilendirmez. Çünkü onun durumunu yargılamak, hakkında bir hüküm vermek bizim işimiz değildir, yetkilerimiz dâhilindeki bir iş değildir. Ayrıca bu insan, şu anda eylemli bir Müslüman olmayabilir ama ilerde olabilir; yani namaz kılmayabilir, oruç tutmayabilir, uygulamasında bir takım aksamalar olabilir, yani sizin gibi olmayabilir. Acaba sizin onun hakkında verdiğiniz ya da vereceğiniz hüküm ya da üst perdeden acıyarak bakmanız, bütün bu bunlardan dolayı mıdır? Yoksa başka sebeplere mi bağlıdır? Bu onun için bir nakîse midir? âkıbeti ne olur? gibi hususların tayini ne size düşüyor, ne de bana düşüyor.

Bunu tayin edecek Varlık, sizin de benim de içimde olandır: Gâib olan ama her yerde ve her an var olan Allah’dır. Yani hepimizin içinde olan Allah’dır. Eylemli Müslüman’ın içinde var olan da Allah’dır, eylemsizin içindeki de Allah’dır. Benim ilâhiyatçı olarak görevim, her insanın Allah ile iliş tutabilmesi için kendisine şah damarından daha yakın olan Varlık’la kuracağı, tesis edeceği anlaşmanın yolunu ve yordamını göstermek ve anlatmak olmalıdır. Bunun için de ne kendimizi toplumdan kopuk olarak görelim ne de tecrit edelim.

Bunun yolu yordamı var mıdır, yok mudur artık onu genç hocalarınız, sizlere yakın olan, bizden daha fazla sizinle içli dışlı olanlar bilebilir. Ama benim size söyleyeceğim şudur: İnsanlar ile yani sizin dışınızdaki farklı meslekteki, farklı anlayıştaki, farklı branştaki arkadaşlarınızla, yaşlılarınızla, ablalarınızla ya da ağabeylerinizle rahatlıkla bir fikri temasın içerisinde olabildiğiniz zaman, bu kopukluğun her geçen gün biraz daha zâil olduğunu, ortadan kalktığını ve meselenin farklı bir mecraya, farklı bir yönelişe doğru hızla gelişmekte olduğunu müşahade edersiniz.

Benim size tavsiyem; mezun olduktan sonra eğer öğretmen olacaksanız, ya da diyanet teşkilatına katılarak vaize olacaksanız ya da Kur’an kurslarında öğretici olacaksanız -ki Kur’an kursları bizim, Türkiye’nin bid’atı olan bir kurumdur; diğer İslam ülkelerinde Kur’an Kursu diye bir kurum yoktur biliyorsunuz; bu da bizim bid’atımız, bid’at-ı hasene imiş, ne ise hangi şekilde olursa olsun- orada öğretici olacaksanız, benim sizden ricam; mesleğinizi mutlaka severek yapınız. Özellikle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri olarak emriniz altındakilere tahakküm etmeyiniz. Bizim hocalarımız nedense tahakkümü sever. Camiye gidersiniz, imamı dinlersiniz hoca tahakküm eder, gayet masum bir şekilde bayram namazına ya da Cuma namazına gelmiştir bir memur arkadaşımız, garanti burada bir işi olduğu için çıkıp gelmiştir diye serzenişte bulunur. Misal olarak söylüyorum, biraz lâtife olsun diye. Öğrenci için de aynı şey söylenebilir. Ama siz öğrenci ile arkadaş olabilirsiniz, onunla birlikte bir takım şeyleri çözmeye çalışırsanız, insanlarla ilişkinizde daha güçlenme, daha büyüme ve

daha gelişme olur ve mesleğinizde de benim kanaatimce çok ciddi anlamda tekâmül edersiniz.

Soru: Sosyoloji üçüncü sınıf öğrencisiyim. Belki sorumluluğum olmayabilir ama Türkiye’de modernleşme denilince sadece din ve modernleşme arasında bir ilişki kurulur. Yani din Türkiye’nin modernleşmesinde büyük bir engeldir. Yani dine bu kadar düşman bakış açısının temeli ne? Baktığımız zaman şimdi Batı toplumları bir modernleşme süreci geçirdi. Bunun temelinde işte 16. yüzyıl özellikle reform dönemiyle beraber Katolik Kilisesine yapılan bir başkaldırıyla dünyevileşme olgusu yaşandı. İşte insanın doğaya hâkim olabileceği, insanın her şeyi yönetebileceği. Bizde de acaba Batı doğrultusunda mı bir modernleşme yaşanıyor? Yani biz ılımlı İslam politikasıyla bir Türkiye modernleşmesi arasında bir çizgi bulamaz mıyız? Türkiye nasıl modernleşir? Yani biz acaba batılılaşarak mı modernleşiyoruz? Yani dinle modernleşme arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Burada ilahiyatçılarla sosyologların birlikte mi çalışması gerekir? Bunu sormak istiyorum.

Prof. Dr. Ethem Ruhi FIGLALI

Sadece sosyologla değil diğer pek çok ilim dalındaki, alandaki insanlarla birlikte çalışmak, işin en sağlam yanıdır. Ayrıca ilâhiyat alanı çok yönlü, çok kültürlü, çok renkli ve ilgi çekici, capcanlı bir alandır. Çünkü insanın inancı ile ilgili davranış ve anlayışını konu edinmiştir. Zaten biz bu nevi çalışmaları yaparken olaylara hep çok yönlü bakar ve yaklaşırız.

Meselâ mezhepler tarihini ele alalım. Mezhepler tarihi çok uzun bir süre, klasik anlayışla ele alınmıştı. Doktora tezimde ortaya koyduğum ve daha sonraki çalışmalarımda geliştirmeye çalıştığım metod, usûl, yöntem tamamen hayata ve sosyal olaylara dayanır. Çünkü inanç ve inancın tezahürü, içinde yaşanan şartlarla doğrudan bağlantılıdır. Kur’an’da, şaşırtıcı çoklukta ayet yaşanan olaylara bağlıdır ve hattâ onlara doğrudan cevaptır. Bu metodolojiyi geliştirirken -asistanlarım, arkadaşlarım, talebelerim gayet iyi bilirler- mezheplerin tetkikine diğer alanlardaki ilâhiyatçıların da dâhil olmasını, devrede bulunmasını söylemiş ve istemiş olan bir insanımdır. Bunu yapmaya çalıştım ve halen uygulamaya devam ediyorum.

Ancak sizin kullandığınız “modernleşme” sözcüğüne bir açıklama getirmemiz lâzım. Yani benim bir ilâhiyatçı olarak size cevap verebilmem için, kullandığınız terimle neyi kastettiğinizi tam olarak anlamam lazım. “Modernizm” derken çağdaşlığımı kastediyorsunuz, yoksa sağlıklı akılcılığı, çağcılığı mı kastediyorsunuz?

Soru: Hocam şimdi baktığımız zaman üçüncü dünya ülkeleri olarak İslam dinini savunduklarından ötürü bu ülkeler üçüncü dünya ülkeleri nedir?

Eşitsizlik var, yoksulluk var, kadın hakları yok.. Bunun temel nedeni olarak din gösterilmektedir. Batı toplumlarına baktığımız zaman Batı ilericidir. Batı modernleşmiştir. Niye çünkü batıda sekülerleşme yaşanmıştır. Ben de diyorum ki acaba Türkiye’de de modernleşme ile din arasında neden bu kadar şey var. Yani biz dini bir kenara atarak mı modernleşeceğiz? Ben onu söylemek istiyorum.

Prof. Dr. Ethem Ruhi FIĞLALI

Şimdi sevgili kardeşim, bakınız ben size soruyu sorarken aynı şeyi kast ettim. Şimdi sizin “modernizm” dediğiniz ve açıkladığınız manada bir çağdaşlaşma hadisesi ile ya da Batının çağdaşlaşma hadisesiyle bizim ilgimiz yok, olmamak lâzım; çünkü bu konuda İslâmiyet’in bir sorunu, bir sıkıntısı mevcut değildir; çünkü İslâm, zaten her an değişime ve gelişime hazır olan bir dindir. Sizin söylediğiniz bilim adamlarının yaklaşımıdır ki bu da Batıda yaygın olan bir şeydir. Siyasetçilerin yaklaşımıdır. Doğu dünyasındaki siyasetçi de bunu bu tarzda değerlendirmektedir, Batı dünyasındaki siyasetçi de bunu bu tarzda değerlendirmektedir. Benim çağcillaşmak için yani aklımı kullanarak medenîleşme hâdisesini gerçekleştirebilmem için Batıyı örnek almak gibi bir şeye ihtiyacım yok. Hayır, onun tecrübesini neden yaşayayım? Ben kendi tarihî tecrübemi yaşamak durumundayım. Benim kendi tarihî tecrübem içerisinde örnek alabileceğim ve onun üzerine inşa edeceğim zengin bir geçmişim zaten var. Bu benim kendi kendimle övünmem anlamına da gelmiyor. Niye övüneyim? Şu anda içine düştüğümüz durum gerçekten hacâlettir, yani utanç vericidir. Ama bu noktada paniğe kapılmadan, kaybettiğimiz değerleri tespit etmeliyi ve geriye dönüp zengin tarihî mirasımızı değerlendirerek neyi nasıl yapmamız gerektiğini iyi hesap etmemiz lâzım diyorum.

Unutmayalım ki, çağdaş bilimin çok büyük gelişme kaydettiği, ama bu bilimi hem kullanan hem de satın alma durumunda olan kitlelerin de ahlâksızlık, insafsızlık ve adaletsizliği akıl ve mantığın kabul edemeyeceği bir biçimde yaygınlaştırdıkları, yani post-modernizmin, neo-liberalizmin, küreselleşmenin ve yenedünya düzeni denen düzensizliğin insanlığı kuşatma altına almaya çalıştığı bir dönemde, İslâm dünyasının içinde bulunduğu ezik durumdan kurtarılması; İslâm düşüncesinde bir yeniden doğuşun gerçekleştirilebilmesi için bütün gücümüzle çalışmak ve uğraşmak hayatî bir zarurettir; ama aynı zamanda mutlak anlamda bir îman borcudur.

Ayrıca İslâm hem bir din olarak hem de tarihe model bir bilgi ve ahlâk medeniyeti örneği sunabilmiş bir kültür olarak, bu işi en mükemmel şekilde yapabilecek engin bir mirasa sahiptir. Yeter ki, Allah’ın yanında aşılmaz sanılan ilim otoriteleri aşılarak taklitçiliğe son verilebilsin ve çok önemli olarak da, medeniyet kurabilmek için gerekli olan ilmin, bilimsel bilginin

önündeki engeller yok edilerek düşüncenin hürriyetine herhangi bir şarta bağlı olmaksızın saygı duyulabilsin.

Onun için soruyu soran ve sosyoloji üzerinde çalışan bir arkadaşımız olarak bir telaşa kapılmanıza da gerek yok benim kanaatimce.

Prof. Dr. Hasan ONAT

Aslında sorun tek tip Batı modernitesi dayatmasıyla kendi modernitemizi kendimizin yaratıp, yaratmaması meselesidir. Sorunu özü budur. Batı ise bütün dünyayla uygarlaştırma adı altında, medeniyet adı altında, uygarlık adı altında, bilim adı altında batı tek bir moderniteyi dayatıyor. Ve Türkiye’de de gözü kamaşmışçasın, büyülenmişçesine Batıyı algılayanlar, her şeyiyle Batı tipi bir moderniteyi hakim kılmaya çalışıyorlar. Oysa Türkiye’nin kurtuluşu İslam’la modernleşmektir. Çünkü İslam’ın moderniteye bu manada ihtiyacı yoktur. Moderniteden alginız aklın kullanılmasıysa, moderniteden alginız çağın gereklerini yakalamaksa, eğer bilimin sesine kulak vermekse, İslam’ın bu noktalarda çelişkisi olmaz. Ama nedir mesele? Kendi modernitemizi kendimizin yaratması konusunda irade beyanı meselesidir. Bana göre bunun bir adı da İslam’la birlikte çağdaşlaşmayı başarmaktır. Bizim açımızdan çıkış yolunun bu olduğunu düşünüyorum ben. Dolayısıyla İslam’a rağmen bir çağdaşlaşma artık dönemini kapatmıştır. Çünkü artık pozitivistin de esâmisi okunmuyor. Ama İslam’ı da bazı Müslümanların pozitivist bir yaklaşıma hazırladıklarını unutmayın. Bu da küçük bir sorun oluşturuyor. Bunu da unutmayalım teşekkür ederim. Şimdi bakınız Hasan Hoca da o noktaya parmak bastı. Bir şeyi hatırlatalım sevgili kardeşim. Batıda da tek tip Batılılaşma modernizma hadisesi yoktur. Dayatma, güçlü olanın hangi güce daha çok isnat ediyorsa onun sesi daha çok çıktığı içindir. Bu gün Amerika’nın Modernizm hareketlerine baktığınız zaman, esas teşkil eden düşünce okulları farklıdır. Almanya’nın ki farklıdır. Fransa’nın özellikle Katolik dünyaya daha yakın olanların ki farklıdır. Onun için burada Batı dünyasında da tek tip bir modernleşme hadisesinden söz edemiyorsunuz. Bunu Yargıtay eski Onursal Başkanımız Sami Selçuk, çok haklı olarak üstünde ısrarla duruyor. Onunla yaptığımız tartışmalarda da bunun üzerinden hep beni ikaz etmişti. Ondan sonra kullanmadım. Modernizma hadisesini bir çağdaşlık olarak alırsanız şu anda 2009 senesinde Fransa’daki yaşanan bir hayat ile 2009 senesinde Elazığ’da yaşanan hayat arasında ki görüntü farklılıkları modernizmayla alakalı ölçü teşkil etmez, etmemeli. Önemli olan burada hayata bakış açısını şekillendiren zihniyet meselesidir. Bu zihniyetle alakalı öyle şeyler gündeme getirebiliriz ki, Fransa ya da Almanya ya da Amerika Elazığ’dan çok daha geride bir düşünceye sahiptir. Bazı konularda ise Elazığ onlardan çok daha ileri olabilir. Şimdi bu meselede önemli olan sizin sahip olduğunuz değerlere yeniden hangi bakış açısıyla ele aldığınız ve onları gündeme getirdiğiniz

noktasında diyorum yani. Ve öyle olmalı. Şimdi bunu tabii günümüzün konusunu çok aşan, yani böyle bir tartışmanın şeyini çok aşan ve uzun süren bir alanı vardır. Elbette ki İslam dünyasında çağcılılaşma için, yani aklileşme ve bu aklileşme sürecinin yani rasyonel bir yaklaşımın kendi medeniyet tarihimiz içindeki yeniden dirilişini, yeniden doğuşunu sağlayabilecek olan hususlarda, bizimde bazı yumuşak karnımızı ovan hususlar vardır. Onlar üzerinde, siz aydınların, İlahiyatçıların, başka meslek mensuplarının oturup düşünmesi lazım. Ve özellikle bizim -şahsen benim- akademik hayatımda da, yönetim hayatımda da sürekli gündeme getirdiğim hususlardan biri şudur; İslam'ın gelişmesi ya da çağcılılaşması için gerekli olan şeyleri tek başına İlahiyatçıdan beklemeyin. Türkiye'de ne zaman sosyolog, ne zaman tabip, ne zaman felsefeci, ne zaman tarihçi, ne zaman edebiyatçı en azından asgari taban bilgileri içerisinde İlahiyatçı kültürüne sahip olursa, o zaman Türkiye'nin çağcılılaşmasının müşterek bir fenomenini yakalamamız mümkün olabilecektir.

Prof. Dr. Temel YEŞİLYURT

Hocam teşekkür ediyorum. Affınıza sığınarak teessüf eden arkadaşaya özellikle söz vermek istiyorum. Buyurun.

Soru: Bu anlamda İslam dünyası için, Müslümanlar için her şeyin açığa çıkması adına bir fırsat mıdır?

Prof. Dr. Hasan ONAT

Cevap: Eğer küreselleşmenin frekansına girip, değişirken değiştirmeyi öğrenirseniz fırsat olur. Aksi takdirde değişimin mantığını çözemezseniz, küreselleşme daima sizi nesne olarak alır ve biçimlendirir. Küreselleşmeyi fırsatsa dönüştürmenin bir tek yolu vardır; paranın ve bilginin aktığı güvenli ortamları yaratabilmek. Para ve bilgi küreselleşmenin en ciddi enstrümanlarıdır. Yani Müslümanlar olarak eğer küreselleşmeyi fırsata dönüştürecekseniz, paranın ve bilginin gücünden yararlanmayı bilmek zorundayız. Bunun gücünden yararlanabilmek için güvenli ortamlar yaratıp, dinin katkıları ile kalıcı ve kuşatıcı bir boyut kazanabilir. “Yüksek güven kültürü” yaratmayı başaramayan toplumlar, şiddet ve teröre açık hale gelebilecekleri gibi, kısa sürede parçalanma sürecinin içinde bulurlar kendilerini. Çünkü üretemeyen insan, başkalarının ürettiklerini tüketmeyi kendileri için meşru bir hak olarak görebilir.

“Yüksek güven kültürü”nün yaratılabilmesi, öncelikle, insanların yaratıcı yeteneklerinin önünün açık olmasına bağlıdır. İnsanoğlu, hayatın anlamını, büyük ölçüde yaratıcı yeteneklerinin ürünlerini görerek yakalamaya çalışır. Huzur ve güven ortamı olmadan ne yaratıcılıktan, ne de

üretkenlikten söz edilebilir. Toplumda adalet etkin olmadan da huzur ve güven ortamı temin edilemez. Biraz sağlıklı düşündüğümüz zaman, hukukun üstünlüğü anlayışının toplumda kabul görebilmesi, adaletin yaygın olarak etkin olması konusunda dinin yapabileceği çok ciddi katkıların mevcut olduğunu kolayca görebiliriz. Toplumsal düzeyde din konusunda sağlıklı bir aydınlanma gerçekleştirildiği zaman, din sorun olmaktan çıkacağı gibi, yüksek insanlık değerlerinin gerçekleştirilebilmesi için önemli bir destek sağlayacaktır.